

HELIKON

1 / 2014

Irtonumero 3€

Sisällys 1/2014

- 1 **Pääkirjoitus**
Vesa Vahtikari
- 2 **Artemis Arkadian jylhässä vuoristossa**
Björn Forsén
- 9 **Korintin palapeli**
Erkki Sironen
- 14 **Linnoituksia ja vuoria**
Mikko Suha
- 20 **Homeroksesta lumoutuminen – Osa I**
Tua Korhonen
- 27 **300 – Imperiumin nousu 3D**
Laura Aho
- 29 **Toimintakertomus vuodelta 2013**
Ateenan instituutin ystävät ry.
- 31 **Toimintasuunnitelma vuodelle 2014**
Ateenan instituutin ystävät ry.
- 32 **Uutisia ja tapahtumia**

Helikon

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN
YSTÄVÄT RY:N JÄSENLEHTI

PÄÄTOIMITTAJA HUVUDREDAKTÖR
Vesa Vahtikari
puh. 050-381 5474
vesa.vahtikari@helsinki.fi

TOIMITUSSIHTEERI
REDAKTIONSSEKRETERARE
Maija Holappa (taitto)
maija.holappa@helsinki.fi

TOIMITTAJAT REDAKTÖRER
Martti Leiwo
martti.leiwo@helsinki.fi
Pekka Matilainen
ilkka-pekka.matilainen@luukku.com

TOIMITUSKUNTA REDAKTIONSRÅD
Ralf Friberg
Mika Hakkarainen
Kalle Knaapi
Martti Leiwo
Pekka Matilainen

PAINOPAikka TRYCKORT
Nyckpains Oy

ISSN 0785-2703

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN YSTÄ-
VÄT RY. / FINLANDS ATEEN-INSTITUTS
VÄNNER R.F.

Puheenjohtaja / Ordförande
Eero Heimolinna
eero.heimolinna@gmail.com

Sihteeri / Sekreterare
Päivi Lammi
Juhanintie 6
11130 Riihimäki
p. 0400-853 550 (iltaisin)
ateenanystavat@gmail.com

KANSI: TALO ATEENASSA. **TAKAKANSI:** KILPIKONNIA ATEENAN KAN-
SALLISPUUTARHASSA. KUVAT: VESA VAHTIKARI

PÄÄKIRJOITUS

En oo enää sinisilmäinen, mä oon kolmekymppinen

35-VUOTIAS FREDERIK lauloi kolme-
kymppisen elämästä samannimisellä kultaa
myyneellä albumillaan vuonna 1980. Suomen
Ateenan-instituuttia ei silloin vielä ollut ole-
massa, mutta nyt instituutti viettää toimin-
tansa 30-vuotisjuhlavuotta 2014–2015 yleis-
teemalla "Idän ja lännen rajamailla".

Suomen Ateenan-instituutin säätiön perus-
tamiskokous pidettiin 11.5.1983 Helsingissä,
ja säätiö rekisteröitiin 18.10.1984. Kreikan
opetusministeriön myöntämä toimilupa saa-
tiin toukokuussa 1985, ja instituutin viralli-
set vihkiäiset pidettiin 21. toukokuuta 1985.

Suomen Ateenan-instituutin 30-vuotisjuhlavuoden puitteissa järjestetään toimintaa ja tapahtumia niin
Kreikassa kuin Suomessakin, myös Helsingin ulkopuolella.

Kaikista juhlavuoden tapahtumista tiedotetaan ja kerrotaan instituutin ystäville Suomen Ateenan ins-
tituutin ystävät ry:n jäsenkirjeissä ja Facebook-sivulla sekä tietenkin myös *Helikonissa*. Tämän lehden
lopussa on ennakotietoa jo varmistuneista tapahtumista.

P.S. Siirryn jälleen Suomen Ateenan-instituutin palvelukseen 1.1.2015 alkaen ja toimitan sitten *Helikon*
taas Ateenasta käsin.

Toivotan hauskaa kesää kaikille *Helikonin* lukijoille ja esitän samalla onnittelut aikuistuneelle Suomen
Ateenan-instituutille. ■

Vesa Vahtikari

KUVA: KATJA VAHTIKARI

Artemis Arkadian jylhässä vuoristossa

Suomalaisen suurhankkeen tuloksia

Arkadian ja Peloponnesoksen keskipisteessä, Arkadian vehreässä ja jylhässä vuoristossa instituutin entinen johtaja, Helsingin yliopiston dosentti Björn Forsén on vuodesta 2006 lähtien Arakhamitain kylän Agia Paraskevissa tutkinut entistä tuntematonta Artemis Lykoatoksen pyhäkköä.

PYHÄKKÖ PAIKANNETTIIN ensin magnetometrisilla mittauksilla ja koekaivauksilla. Vuonna 2010 käynnistettiin nykyinen viisivuotinen kaivausprojekti, joka on kehittynyt suurimmaksi ja tärkeimmäksi suomalaiseksi kaivaukseksi Kreikassa kautta aikojen (Kuva 1). Projekti ja ennen kaikkea kaivamamme kohteen identifiointi Pausaniaan mainitsemaksi Artemis Lykoatoksen pyhäköksi on herättänyt laajasti huomiota tieteellisessä maailmassa, jopa siinä määrin että kreikkalainen lehti *To Vima* valitsi sen vuonna 2011 vuoden kymmenen tärkeimmän arkeologisen löydöksen joukkoon. Ohessa annetaan lyhyt selostus projektin tähänastisista tuloksista.

PROJEKTIN TAUSTA JA TUTKIMUSYMPÄRISTÖ

Arkadia on alusta asti ollut suomalaisille tärkeä tutkimuskohde. Suomesta osallistui 1990-luvun puolivälissä antiikin Kreikasta kiinnostuneita tutkijoita (allekirjoittaneen lisäksi mm. **Arja Karivieri, Jari Pakkanen ja Mika Lavento**) sekä ruotsalaiseen *Asea Valley Survey* -projektiin että sitä seuranneisiin yhteispohjoismaisiin Asean Agios Eliaksen pyhän kaivauksiin. Yhteispohjoismaiset Agios Eliaksen kaivaukset vuonna 1996 oli ensimmäinen kenttäprojekti Kreikassa johon Suomen Ateenan-instituutti osallistui virallisena tahona.

Agios Eliaksen kaivauksien aikana mielenkiintoni kiinnittyi ensimmäistä kertaa Arakhamitain Agia Paraskevin kohteeseen, joka sijaitsee ainoastaan puolitoista kilometriä pohjois-

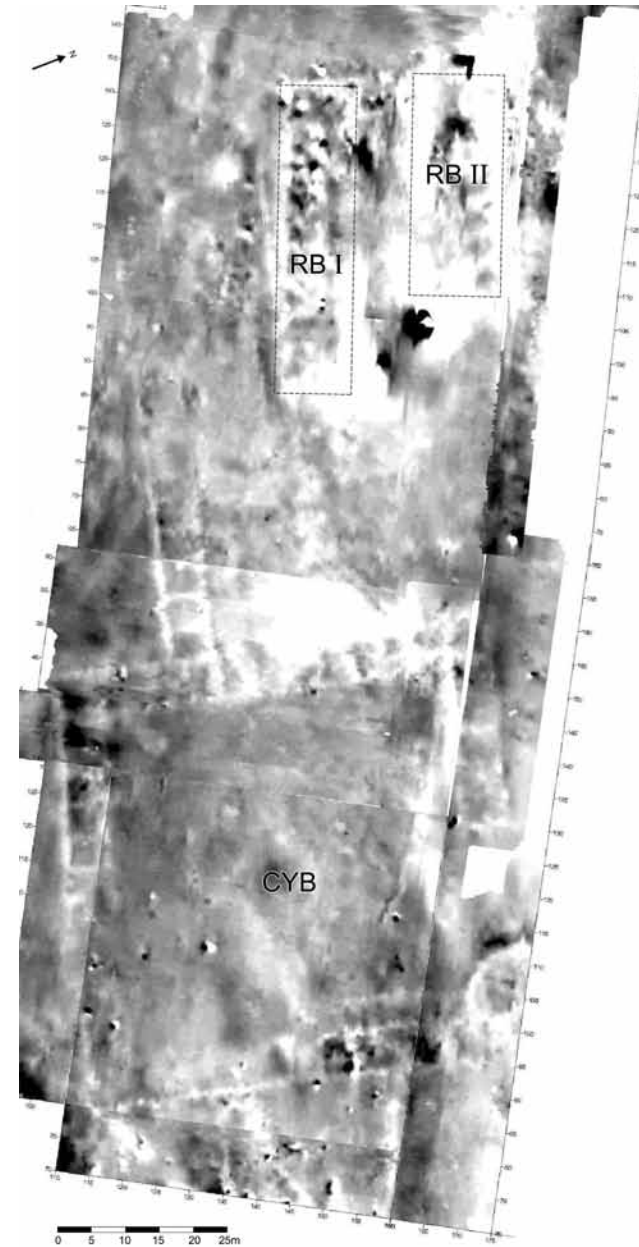
seen Agios Eliaksen pyhäköstä. Agia Paraskevista oli jo 1930-luvulla löydetty arkkitehtonisia blokkeja, mm. kaksi pylvään rumpua. Tutustuessani ensimmäistä kertaa 1990-luvun puolivälissä tähän kohteeseen Agia Paraskevin pienen kappelin ympäristö oli puhdistettu aluskasvillisuudesta, jonka seurauksena pari uutta arkkitehtonista blokkia ja paljon kattotiilien ja keramiikan paloja oli näkyvissä noin 200 x 70 m suuruisella alueella. Myöhemmin maisema kasvoi taas täysin umpeen kunnes tutkimushankkeemme alkoi vuonna 2006.

Projektin ensimmäinen vaihe toteutui vuosina 2006–2008. Yhteistyössä Pietarin yliopiston Tatyana Smekalovan kanssa onnistuimme maa-

KUVA 1. SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN UUSI MINIBUSSI DIETER ON OLLUT ARAKHAMITAIN KAIVAUKSILLE ERITTÄIN SUUREKSI AVUKSI. SILLÄ KULJETETAAN MM. KENTTÄKAUSIEN PÄÄTTEKSI LÖYDÖT VARASTOITAVAKSI TRIPOLIN KAUPUNKIIN.

KUVA: VIVI DECKWIRTH

KUVA: TATYANA SMEKALOVA JA ESKO TIKKALA

KUVA 2. KARTTA MAGNETOMETRIMITTAUSTEN TULOKSISTA ARAKHAMITAIN AGIA PARASKEVIN AUELTA, JOSSA NÄKYVÄT KOLME MAHDOLLISTA RAKENNUSTA: COURTYARD BUILDING (CYB), RECTANGULAR BUILDING I (RB I) JA RECTANGULAR BUILDING II (RB II).

pinnan alle näkevällä magnetometrillä paikallistamaan ainakin kaksi, mahdollisesti jopa kolme, monumentaalirakennusta (Kuva 2). Laajimman näistä rakennuksista, noin 65 x 65 m kokoisen, neliömäisen, sisäpihalla varustetun rakennuksen (Courtyard Building = CYB), pystyimme koe-

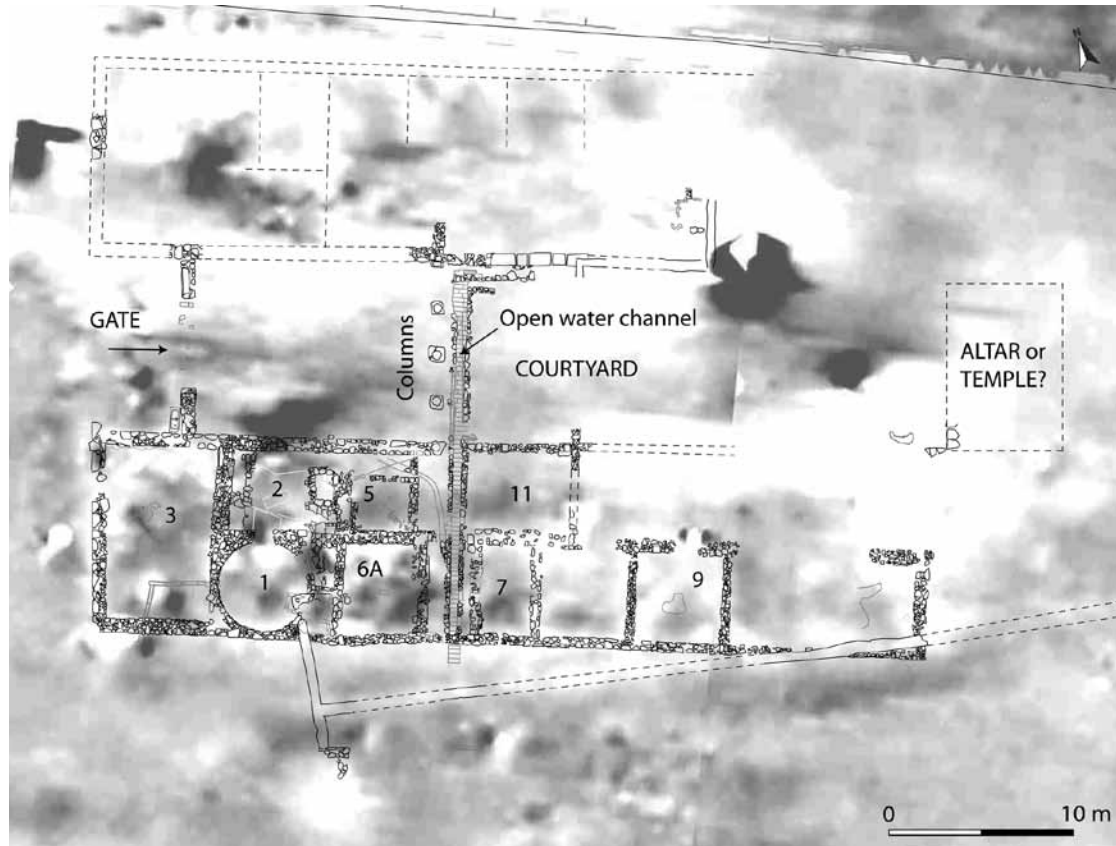
kaivauksien perusteella ajoittamaan roomalaiseen kauteen. Suurin osa löydöistä tuli kuitenkin tämän valtavan rakennuksen länsipuolella sijaitsevasta suorakaiteen muotoisesta rakennuksesta (Rectangular Building I = RB I) ja sen ympäristöstä. Vuonna 2010 alkaneet laajamittaiset kaivaukset ovatkin keskittyneet tähän varhaisempaan, selvästi Artemis-kulttiin kuuluvaan rakennukseen.

HELLENISTINEN PYHÄKKÖKOMPLEKSI

Viimeisten neljän vuoden kaivauksien tuloksena tiedämme tänään, että se, minkä magnetometritutkimuksen perusteella tulkitsimme kahdeksi suorakaiteen muotoiseksi rakennukseksi (RB I ja RB II), kuuluu todellisuudessa yhteen ja samaan, n. 45x30 metriseen rakennelmaan (Kuva 3). Rakennelma koostuu kahdesta siivestä, joiden keskellä on sisäpiha. Sisäpihan länsisivua koristi pylväikkö (Kuva 4). Tämä varhainen, hellenistiseen kauteen ajoittuva rakennus on siis suurin piirtein samanmuotoinen kuin idempänä sijaitseva roomalaisaikainen CYB.

Toistaiseksi olemme enimmäkseen keskittyneet hellenistisen rakennuksen eteläsiipeen, jossa olemme kaivaneet kymmenisen huonetta. Näistä huoneista yksi on pyöreä ja liittyy kylpemiseen. Pyöreässä huoneessa on hyvin säilynyt tiilimosaikkilattia sekä kylpyammetta muistuttava syvenys. Pyöreän huoneen vierestä löytyi pitkänomainen tulisija, jota on luultavasti käytetty veden lämmittämiseen, sekä myös neliömäinen, varhaisempaan rakennusvaiheeseen kuuluva vesisäiliö, jonka pohjalla oli ehjä juomakuppi. Vettä on johdettu kylpylään kanavia pitkin.

Eteläsiiven muiden huoneiden keskellä on yleensä ollut tulisija. Sen ympäriltä löydetystä keramiikasta käy ilmi, että tätä osaa rakennuksesta käytettiin paitsi kylpemiseen myös ruoan valmistamiseen, syömiseen ja juomiseen. Lamppujen suuri määrä viittaa mahdollisesti siihen, että täällä oleskeltiin myös pimeällä. Rahojakin on löytynyt suurissa määrissä, niiden joukossa myös yksittäinen n. 80–50 eKr. ajoittava rahaktkö, joka koostuu 34:stä pieneen ruokkuun piilotetusta hopearahasta. Suoria merkkejä kultitoiminnasta näistä huoneista ei ole löydetty, vaikka rakennus kattotiilileimojen ja monien fragmentaaristen figurinien sekä miniatyyriastioiden perusteella selvästi jollain tavalla on liittynyt pyhäkköön.

KUVA 3. POHJAPIIRUSTUS HELLENISTISESTÄ PYHÄKKÖKOMPLEKSISTA NELJÄN VUODEN KAIVAUKSIEN JÄLKEEN. TUTKIMUS ON TÄHÄN ASTI KESKITTYNYT ETELÄSIIPPEEN.

Eteläsiiven huoneiden kaivaminen on antanut meille viitteitä rakennuksen ajoittamisesta. Kaksi pääasiallista rakennusvaihetta on pystytty identifioimaan. Ensimmäinen rakennusvaihe ajoittuu neljännen vuosisadan loppuun tai suurin piirtein vuoden 300 eKr. tienoilta, toinen rakennusvaihe taas toisen vuosisadan ensimmäiselle puoliskolle eKr. Rakennus pysyi käytössä noin vuoteen 30 eKr., jolloin se tuhoutui ja hylättiin. Sen tilalle on todennäköisesti rakennettu suuri roomalainen CYB, joka taas tuhoutui joskus 200- tai 300-luvulla jKr.

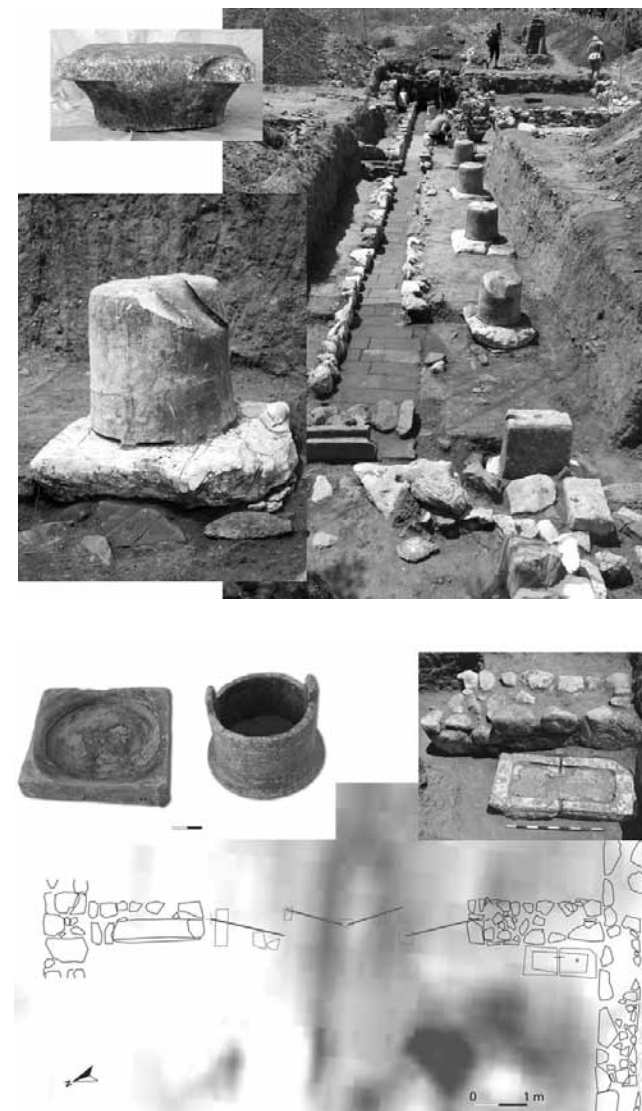
Paremmen kokonaiskuvan hellenistisen rakennuksen ulkonäöstä ja funktiosta saimme vasta kesällä 2013 jolloin ymmärsimme että kaivamamme huoneet olivat osaa rakennuksen eteläistä siipeä. Löysimme silloin lännestä rakennukseen vievän monumentaaliportin, joka on ollut n. viisi metriä leveä (Kuva 5). Keskellä on ollut isompi kahden oven aukko, jonka molemmin puolin on kaksi pienempää aukkoa. Ovien

sijainti voidaan paikantaa alkuperäisiltä paikoiltaan löydettyjen pronssisten saranakenkien avulla. Monumentaaliportin oikealla puolella on ollut piirtokirjoitus tai reliefi, josta ainoastaan perustukset ovat säilyneet. Se oli sijoitettu siten, että jokainen vierailija näki sen astuessaan portista sisään.

Kaivamamme rakennus muistuttaa luultavasti sitä pyhäkköarkkitehtuuria, jota on löydetty mm. Artemis Brauronin pyhäköstä Attikassa tai Zeus Soterin pyhäköstä Megalopolissa. Tyypillistä näille rakennuskomplekseille on sisäpiha, jonka ympärille sijoittuu huoneita oleskelua, juhlamenojen pitämistä ja mahdollisesti myös yöpymistä varten. Sisäänkäynti pihaan on yleensä ollut yhdestä päädyistä. Näihin rakennuskompleksiin kuuluu myös tyypillisesti pienehkö temppelirakennus ja/tai alttari, joka sijaitsi joko pihan keskellä tai sisäänkäynnin vastapäisellä puolella. Toivomme tulevina vuosina pystyvämme selvittämään, jos näin on ollut myös Arakhamitaissa.

VARHAINEN KULTTITOIMINTA JA PYHÄKÖN IDENTITEETTI

Hellenistisen rakennuskompleksin alta olemme useissa kohteissa löytäneet jäännöksiä varhaisemmasta kulttitoiminnasta joka ajoittuu noin kuudennen vuosisadan puoliväliltä neljännen vuosisadan puolivälille. Rakennuksien jäännöksiin emme ole vielä törmänneet, mutta varhainen paksu tumma kulttuurikerros on erittäin löytörikas ja sisältää paitsi osia varhaisista juomakupeista ja terrakottafiguriineista myös pukuneuloja ja lakonialaisia liijystä valmistettuja pienoispespeleitä sekä yksittäisiä varhaisia rahoja, kuten esimerkiksi Mantineassa löyty hopeinen trioboli, joka ajoittuu n. 460–450 eKr.

Hienoin varhainen löytö tuli vastaan myöhemmässä kontekstissa. Kyse on pronssisen peilin karyatidimuotoisesta kahvasta (Kuva 6). Tämä peili kuuluu nk. Sikyonian koulukuntaan ja se ajoittuu 470- tai 460-luvulle eKr. Tällaisia peilejä tunnetaan varsin vähän ja paras paralleeli meidän peilikahvallemme löytyy nykyään Münchenin glyptoteekistä Saksassa.

Kaikki kaivauksissa vastaan tulevat figuriinit ja muut votiivilahjat viittaavat siihen, että pyhäkön haltija on ollut jumalatar. Hänen identiteettinsä paljastuu rakennuksen kattotiilileimoista. Jo koekaivauksen aikana vuonna 2007 löytyi fragmentaarisia kirjaimilla APTEM... ja ΔΕΣΠ... alkavia kattotiilileimoja, jotka todennäköisesti mainitsivat pyhäkössä palvotun jumalattaren tai jumalattarien nimet (Artemis Despoina tai Artemis ja Despoina). Laajamittaisen kaivauksen aikana on löytynyt paljon lisää osia kattotiilileimoista.

Löydetty fragmentit kuuluvat kahteen erilliseen varsin pitkään leimatyyppiin. Ensimmäinen tyyppi on 31 cm pitkä ja koostuu 19 kirjaimesta. Tästä tyypistä on säilynyt yksi kokonainen leima sekä osia yli parista kymmenestä muusta samanlaisesta leimasta. Kirjaimet ovat yleensä huonosti säilyneitä eikä edes kaikkia kokonaisuina säilyneen leiman kirjaimista pysty lukemaan. Puuttuvat kirjaimet voidaan kuitenkin paikata vertailemalla niitä kahden muun fragmentaarisesti säilyneen leiman kirjainten kanssa, jolloin käy ilmi että leimassa lukee: Ἀρτέμιος Λυκοάτιδος tai "Artemis Lykoatikselle kuuluva". Toisesta leimatyyppistä on säilynyt ainoastaan neljä fragmentaarista leimaa. Kahden fragmentin perusteella voimme lukea Δέσποινας ΑΚ... tai "Despoina ΑΚ ... :lle kuuluva". Despoina esiintyy täällä siis selvästi omana jumalattarena, joka mahdollisesti pyhitettiin ΑΚ ... :lla alkavalla lisänimellä.

Meidän puolestamme kiinnostavinta on ehkä Artemiksen lisänimi Lykoatis, joka entuudestaan tunnetaan ainoastaan kerran, Pausaniaan kertomuksesta (8.36.5–8) Megalopoliksesta

YLHÄÄLLÄ KUVA 4. HELLENISTISEN PYHÄKKÖKOMPLEKSIN SISÄPIHAN LÄNSIPUOLTA KORISTI NELJÄ PYLVÄSTÄ. TOISESTA KONTEKSTISTA LÖYDETTY KAPITEELI ON SAATTANUT KUULUA NÄIHIN PYLVÄISIIN (KUVA: ESKO TIKKALA).

ALHAALLA KUVA 5. HELLENISTISEN PYHÄKKÖKOMPLEKSIN MONUMENTAALI-PORTTI. POHJAPIIRUSTUKSESTA KÄY ILMI PORTIN OIKEALLA PUOLELLA SIJAITSEVA PIIRTOKIRJOITUS/RELIEFIN PERUSTUKSEN SIJAINNI SEKÄ PRONSSISTEN SARANAKENKIEN LÖYTYKOHDAT, JOIDEN PERUSTEELLA VOIDAAN REKONSTRUOIDA OVIEEN SIJAINNI (KUVA: ESKO TIKKALA).

Mainalokseen vievästä tiestä (Kuva 7). Pausaniaan mukaan matkustaja saapui 35 stadionmittaa Megalopoliksesta paikkakuntaan nimeltä Paliskios. Sieltä eteenpäin hän pystyi seuraamaan kahta eri reittiä. Ensiksi hän saattoi jatkaa 20 stadionin verran pitäen Helisson-joen sivujokea Elafosta vasemmalla puolellaan kunnes hän saapui Peraitheis-nimisen paikkakunnan raunioille.

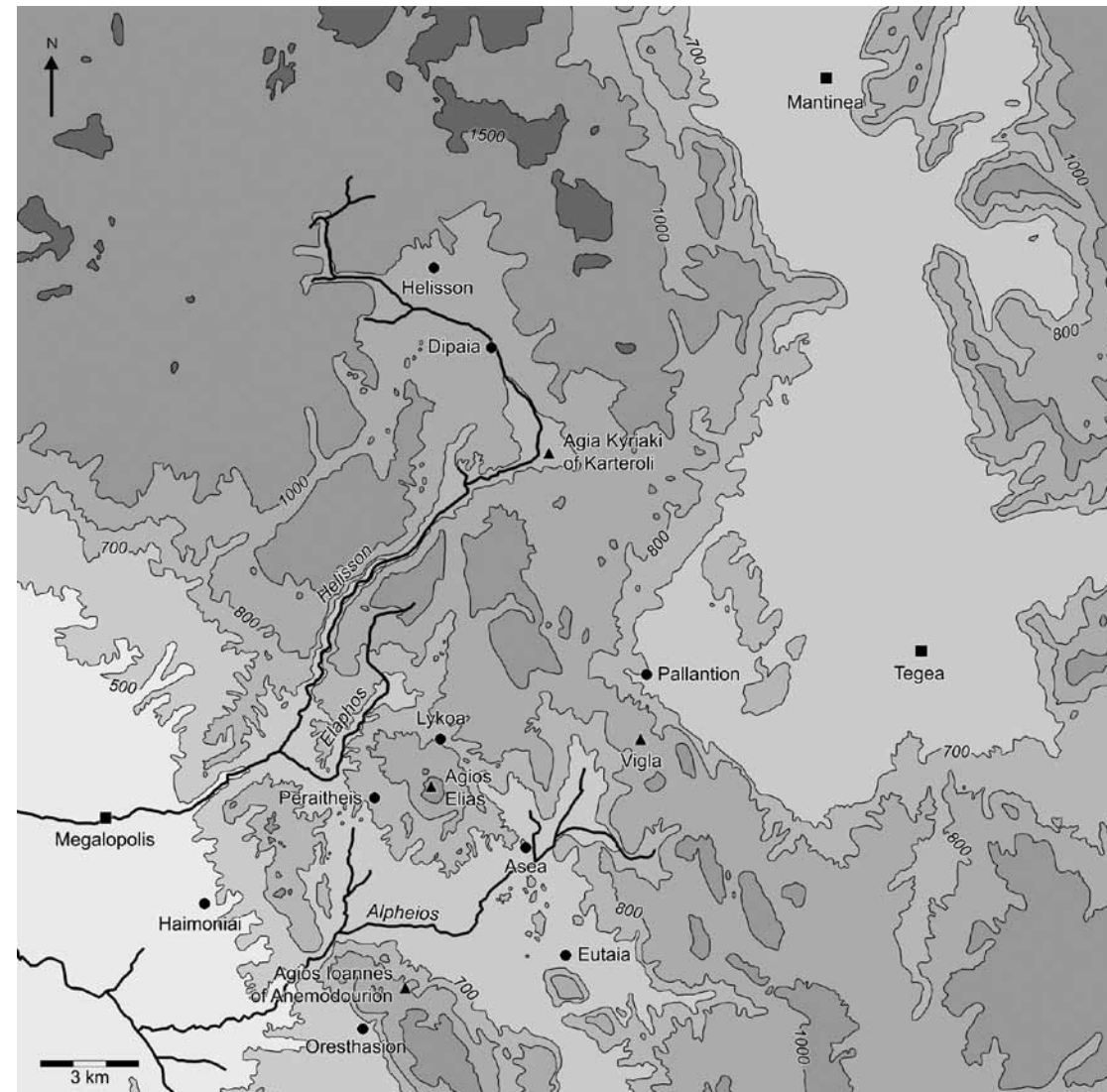
Toisena vaihtoehtona matkustaja saattoi Paliskiossa ylittää Helisson-joen jolloin hän saavutti Mainaloksen laakson 15 stadionmitan jälkeen. Mainaloksen vuori sijaitsi laakson toisella puolella ja vuoren juurella taas olivat Lykoa-nimisen paikkakunnan jäännökset Artemis Lykoatoksen pyhäkön kera. Pyhäkössä oli pronssista tehty Artemiksen patsas. Mainalos-vuorella sijaitsi myös Mainaloksen paikkakunta, jossa oli Ateenalle pyhitetty temppeli, stadion ja hippodromi. Näiden lähettäviltä löytyi lopulta *Triodoi* (kolmen tien risteys), josta mantinealaiset olivat aikoinaan Delfoin oraakkelin neuvomina hakeneet Arkaksen, Kalliston pojan, haudatut luut Mantinealle.

Koska Artemis Lykoatoksen pyhäkkö meidän löytöjemme perusteella todistetusti sijaitsee Arakhamitain Agia Paraskevissa, niin täytyy Mainaloksen laakso olla Arakhamitain laakso ja Mainalos-vuori taas Agios Elias -vuori (Kuva 7). Agios Eliaksen huipulla sijaitseva doorilainen temppeli (jossa suoritettiin yhteispohjoismaisia kaivauksia vuonna 1997) olisi silloin Mainaloksen Ateenan temppeli. Mainaloksessa sijaitsevan stadionin ja hippodromin sekä *Triodoin* on löydyttävä Agios Elias -vuoren vähän loivemmasta koillisrinteestä, jostain Arakhamitain Agia Paraskevin ja Agios Eliaksen temppelin välimaastosta.

MAINALIAN KISAT JA PYHÄKÖN MERKITYS

Mainalos-vuoren ympärillä sijaitsi kymmenisen pientä kaupunkivaltiota, mm. Asea, Lykoa, Mainalos ja Peraitheis. Kaikki nämä kaupunkivaltiot kuuluivat yhteiseen Mainalian heimokuntaan. Mainalian heimokunta voidaan kuvata jonkinlaisena 'liittovaltiona', joka toimi pienten jäsenvaltioiden edustajana poliittisten ja uskonnollisten tapahtumien yhteydessä. Heimokunnalla oli luultavasti oma heimopyhäkkö (Ateenan temppeli Mainalos-vuoren huipulla), jonka yhteydessä järjestettiin Mainalian kisat Pausaniaan mainitsemilla kisapaikoilla, stadionilla ja hippodromilla. Meillä on hyvin vähän historiallista tietoa Mainalian kisoista. Tunnetuksi ainoastaan yhden, 200-luvun alkupuolella Argoksesta kotoisin olleen voittajan nimeltä.

Arkadiassa oli Mainalian heimokunnan lisäksi monta muutakin heimokuntaa, jotka kaikki koostuivat pienistä kaupunkivaltioista. Kun Sparta oli menettänyt valta-asemansa Leuktran taistelun jälkeen vuonna 371 eKr., perustettiin Lounais-Arkadiaan suurempi kaupunkivaltio, Megalopolis, jotta tämä pystyisi vastustamaan spartalaisia paremmin kuin aikaisemmat pienet heimokuntien pienet kaupunkivaltiot. Monet pienistä kaupunkivaltioista lakkautettiin ja niiden väestö pakkosiirrettiin Megalopolikseen. Legitimoidakseen hallintansa Megalopolis pyrki ylläpitämään entisten kaupunkivaltioiden pyhäkkoja ja investoi osittain jopa niiden kehittämiseen. Parrhasian heimopyhäkkö Lykaionin vuoren huipulla on hyvä esimerkki tästä. Vuoren korkeimmalla huipulla sijaitsi ikivanha Zeuksen pyhäkkö ja megalopolilaiset laajensivat jonkin

KUVA 7. YLEISKARTTA, JOSSA NÄKYY MM. ASEA, PERAITHEIS, AGIOS ELIAS -VUORI SEKÄ SEN POHJOISPUOLELLA SIJAITSEVA ARAKHAMITAIN LAAKSO JA LYKOA.

verran matkaa alempana vuoren rinteessä olleita stadionia ja hippodromia pystyttämällä niiden lähelle erityyppisiä kisoihin liittyviä rakennuksia. Lykaionin kisat kehittyivät täten Arkadian ehkä tärkeämmäksi uskonnolliseksi tapahtumaksi.

Mainalian heimokunnasta Megalopolis kiisteli Mantinean kanssa. Mantinealaiset olivat jo varhain, mahdollisesti 400-luvun alkupuolella yrittäneet liittää Mainalian kaupunkivaltiot itseensä. Arkaksen luiden siirtäminen Mantinean keskustaan symbolisoi hyvin tätä pyrkimystä. Megalopoliksen perustamisen jälkeen osa Mainalian kaupunkivaltioista liitettiin luultavasti Megalopolikseen ja osa taas Mantineaan, kun

samanaikaisesti osa kaupunkivaltioista pystyi pitämään kiinni itsehallinnostaan. 100-luvun alkupuolelta säilyneestä rajakiistapiirtokirjoituksesta käy ilmi, että Helisson-joen alajuoksu ainakin Arakhamitain laaksosta alkaen, siis myös kaivamamme pyhäkkö, kuului Megalopolikseen. Hyvin todennäköistä asian laita on ollut näin Megalopoliksen perustamisesta lähtien.

Mainalian heimopyhäkön hallussapito on ollut tärkeää Megalopolikselle. Isot rakennukset Artemis Lykoatoksen pyhäkössä ovat mitä todennäköisimmin liittyneet Mainalian kisoihin. Kisojen stadion ja hippodromi ovat luultavasti sijainneet Agios Elias -vuoren loivemmassa koil-

KUVA 6. KARYATIDIN MUOTOISEN PRONSSIPEILIN KAHVA 470- TAI 460-LUVULTA eKr.

KUVA 8. HOPEADRAKMA BOIOTIASTA, JOSSA ON KUVATTUNA POSEIDON JA VOITON JUMALATAR NIKE. RAHA AJOITTUU VÄLILLE 197–146 eKr.

KUVA 9. OSA VUODEN 2012 KERAMIKKASADOSTA. KERAMIIKAN LAJITTELU, KONSERVINTI, PIIRTÄMINEN JA VALOKUVAAMINEN TULEVAT TYÖLLISTÄMÄÄN MEITÄ MONIA VUOSIA.

lisrinteessä, ei välttämättä kovin pitkän matkan päässä pyhäköstämme, jos otamme huomioon, että Agios Eliaksen huipulla sijaitsevan temppelin (Mainalian heimopyhäkön) ja Artemis Lykoatoksen välimatka on ainoastaan puolitoista kilometriä. Valtavat pyhäkkörakennukset Agia Paraskevissa voidaan ymmärtää ainoastaan Megalopoliksen uskonnollis-poliittisina, Mainalian kisoihin liittyvinä satsauksina.

Mainalian kisat vetivät varmaankin vierailijoita luokseen kaikkialta kreikkalaisesta maailmasta. Vierailijoiden alkuperää voidaan osittain

arvella pyhäköstä löydettyjen noin parin sadan rahan perusteella. Arkadiassa lyötyjen rahojen lisäksi esiintyy myös paljon rahoja Argoksesta, Sikyonista, Lakedaimoniasta ja Ateenasta. Tämä tuskin on mikään suurempi yllätys, koska rahat liikkuvat kaupankäynnin myötä laajasti, ja esimerkiksi Sikyonin rahoja käytettiin Peloponnesoksella yleisesti. Mutta pyhäköstä on myös löytynyt vähän yllättäen rahoja Boiotiasta, Epeiroksesta, Kosin saarelta, Vähän-Aasian länsirannikolta ja jopa Egyptin Aleksandriasta. Hienoin kaikista näistä muukalaisten tuomista rahoista on Boiotian liiton hopedrakma vuosilta 197–146 eKr. (Kuva 8).

YHTEENVETO

Kaivauksiin Arakhamitaissa on joka vuosi osallistunut 12 suomalaista tutkijaa ja opiskelijaa lähinnä Helsingin yliopistosta, mutta myös Oulun ja Turun yliopistoista. Projektiin on myös osallistunut kreikkalaisia ja suomalaisia konservattoreita sekä vuosittain kymmenisen paikallista työmiestä. Projektin yhtenä päämääränä on antaa suomalaisille arkeologeille mahdollisuus tutustua ja erikoistua klassilliseen arkeologiaan ja kaivauksien löydöistä onkin tällä hetkellä jo tekeillä opinnäytetöitä suomalaisiin yliopistoihin.

Tätä lukiessanne Arakhamitain projektin viides ja toistaiseksi viimeinen kenttäkausi on jo alkamassa. Sen päämääränä on keskittyä monumentaaliportin ja hellenistisen rakennukseen itäpäätyn. Tarkoituksemme on sen jälkeen 2–3 vuoden aikana keskittyä löytöjen tutkimiseen. Kaivaukset ovat tuottaneet erittäin suuria määriä löytöjä, joten niiden tutkimiseen tarvitaan paljon aikaa. Erityisen aikaa vievää on keramiikan tutkimus (Kuva 9), mutta tämä työ tulee antamaan meille tarkempaa tietoa pyhäkön eri vaiheista ja sen merkityksestä. Näiden tietojen perusteella tulee sitten olemaan helpompaa suunnitella projektin mahdollista jatkoa. ■

Korintin palapeli

Myöhäisantiikin piirtokirjoituscorpusta synnyttämässä

Noin 28 vuotta sitten professori Paavo Castrénin johtama Suomen Ateenan-instituutin ensimmäinen tieteellinen työryhmä pysähtyi Peloponnesoksen ekskursiollaan mm. vanhassa Korintissa ja Sikyonissa.

ENSIVIERAILUT VERTAILUMATERIAALIN PARISSA

Korintin arkeologisia kaivauksia esitteli tuolloinen johtaja **Charles Williams**. Vaikka kentältä ja museon sisäpihalta jäi mieleeni runsas tusina monumentaalisia piirtokirjoituksia, paikan epigrafinen profiili oli hämmästyttävän monipuolinen: arkaaisen ajan poros-kivistä tasavallan ajan latinankielisen epigrammin kautta keisariajan latinan- ja kreikankielisten monumenttien paljouteen ja kivikirjoituskulttuurin säilymiseen myöhäisantiikkiin ja keskibysanttilaiselle kaudelle saakka. Vuotta myöhemmin palasin työpäiväksi kentälle ja museon mukavuuksiin saadakseni Attikan myöhäisantiikkisia piirtokirjoituksia koskeviin tutkimuksiini vertailumateriaalia.

Korinttilainen vieraanvaraisuus edullisine kaivaustalomajoituksineen ja -aterioineen jatkui talvella 1988–1989, jolloin lyhyen apurahan turvin kävin vanhan museon eli läpivetoisen fragmenttivaraston lähes 3000 palasta läpi, yrittäen tunnistaa myöhäisiä kirjainmuotoja ja pesten varteenotettavimmat kandidaatit runsaasta pölystä lähempään tarkasteluun, jota pienen ikkunan päästämät valonsäteet auttoivat. Tässä vaiheessa paljastui, että inventoiduista fragmenteista noin puolet oli latinankielisiä ja että kreikankielisistä järkyttävän harva oli ajalta ennen Korintin uutta perustamista 44 eKr. Kannaltani tärkein havainto oli kuitenkin se, että julkaistuja ja julkaisemattomia myöhäisantiikkisia ja bysanttilaisia piirtokirjoituksia oli käsieni ulottuvilla noin 700 eli lähes kaksi kertaa enemmän kuin koko Attikan maakunnassa! Ei se toisaalta mikään ihme ole, sillä

Korintti oli 500- tai jopa 600-luvulle kukoistanut Akhaian provinssin pääkaupunki ja kristinuskon historiassa Kreikan keskeisiä paikkoja.

Työskentelyolosuhteet olivat poikkeavia Ateenaan nähden: varastossa sai täysin vapaasti aherrella vähintään 10 tuntia vuorokaudessa, "kaikki" piirtokirjoitukset olivat puolen kilometrin säteellä, **Denis Feisselin** vuonna 1985 julkaiseman (varhais)bysanttilaisen Peloponnesoksen

TAPUTTEENTEKOJA KEVÄLLÄ 1987 (KESARIANNIN LUOSTARISSA).

KUVA: ERKKI SIRONEN

PYHÄN QUADRATUKSEN HAUTABASILIKAN AIDATTU KAIVAUSSALUE (1 KM KORINTIN FORUMILTA POHJOISKOILLISEEN).

epigrafisen katsauksen pohjalta bibliografia oli helpommin koottavissa kuin Attikan yli sata vuotta villinä rönsyilleessä tutkimuskirjallisuudessa – julkaisemattomien fragmenttien tulkitseminen innosti jopa 18 tunnin työpäiviin. Ateenasta tutut lakot, mielenosoitukset, suuret etäisyydet, mutkikas byrokratiaviidakko ja hälinä olivat kaukana. Ensimmäisenä talvena syntyivät noloistuttavan epäkypsät transkriptiot noin 700 piirtokirjoituksesta; sain yhtettyä lähinnä näkömuistin varassa pari tusinaa fragmenttia, jotka pian liimattiin yhteen. En vielä antanut 1800-luvun lopulta jatkuneiden arkeologisten kaivausten kontekstien epäselvyyksien häiritä työtäni, vaikka muuan ateenalainen kollega sanoi Korinttia tässä suhteessa toivottomaksi suoksi. Marraskuussa 1988 kehittyneen keuhkoputkentulehduksen ajaksi siirryin lämmitettyyn uuteen museoon kopioimaan merkintäkorteilleni inventaariokirjojen ja kaivauspäiväkirjojen vaikeasti yhdistettäviä maailmoja tietämättä, että läheskään kaikkea koottua tietoa ei voitaisi sisällyttää 25 vuotta myöhemmin laadittavaan *Inscriptiones Graecae* -corpuksen. Tiiviisti kommentoitu corpus pyrkii keskittymään olennaisimman tiedon siivilöintiin, ts. piirtokirjoitusten yhyttämiseen, lukutapojen ja ajoitusten

tarkentamiseen, jotta tekstimateriaalia voitaisiin luotettavammin hyödyntää antiikintutkimuksen eri aloilla; Korintin materiaalissa erityisesti varhaiskristillinen henkilö- ja ammattinimistö ovat tärkeitä lähteitä monille tutkimushaaroille.

CORINTHUS REDIVIVA, CORINTHIA AUCTA

Vaikka 1990-luvun alkajaisiksi sain onnekseksi Reinhold Ekholmin Säätiöltä apurahan latinan kielen aseman tutkimiseen myöhäisantiikin Korintissa, saatoinkin panostaa Korinttiin enemmän vasta kypsyttelyvuosien jälkeen. Väitöksen jälkeen, opetustöiden ja Attikan *Inscriptiones Graecae* -corpuksen julkaisemisen (2008) rinnalla jatkoin mm. Kreikan keisariaikaisten kivi-epigrammien parissa (ks. *Bibliophilos* 2/2011, 37–40), mutta Korintin projekti edistyi vasta saatuaani syksyllä 2010 Berliinin Humboldt-yliopistosta lyhyen stipendin korjatakseni ja laajentaakseni 1990-luvun puolivälissä Berliinin ja Brandenburgin Tiedeakatemiassa aloitettua julkaistuihin piirtokirjoituksiin keskittynyttä Korintin *prae-corpusta*. Täydensin kenttätöitä kahdessa erässä: opetusperiodien välisen röntäsaateisen viikon maaliskuussa 2011, jolloin mm. sain

Korintin kreikkalaiselta Bysanttilaiselta Eforialta (numeroltaan 25.) muutamia kymmeniä kadonneiksi luultuja piirtokirjoituksia tutkittaviksi. Pyöräonnettomuuden vuoksi pääsin toiselle kenttäviikolle vasta marraskuussa 2012.

Lopulta *Inscriptiones Graecae* -corpuksen aikarajaa typistettiin alku- ja loppupäästä niin, että 200-luvun lopun ja vuoden 600 jälkeisiä piirtokirjoituksia karsiutui tusinoittain. Toisaalta tilalle otettiin laajemmalla Korintin seudulta (*Corinthia*) lähes 50 piirtokirjoitusta, mm. Akrokorintista, Heksamiliasta, Isthmiasta, Kenkhreaista, Krommyonista, Lekhaionista, Fluksesta, Nemeasta ja Teneasta. Kaiken lisäksi päätettiin sisällyttää latinankieliset piirtokirjoitukset, joita on myöhäisantiikin kaudelta tosin vain puolisen tusinaa. Vasta muutaman vuoden kuluttua julkaistava 600 eKr.–299 jKr. piirtokirjoitukset kattava *Inscriptiones Graecae* -nide tulee sen sijaan sisältämään sadoittain latinankielisiä dokumentteja, sillä epigrafisesti tuotellammalla kaudella 100-luvulla jKr. latina ylsi Korintin valtakieleksi.

TEORIAA JA KÄYTÄNTÖÄ YHYTYSTYÖSSÄ

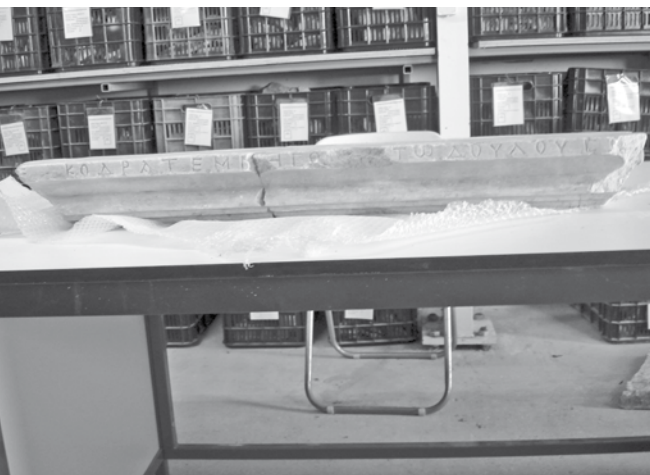
Piirtokirjoitustutkimuksessa on tärkeää oppia tuntemaan tietyn alueen tiettyjen proosamuotoisten piirtokirjoitustyyppien ilmaisuvaihtoehdot, esimerkiksi Ateenan neuvoston julkiset päätökset hellenistisellä kaudella, yksityiset Korintin kristilliset hautakivet jne. Koska pelkkä sormituntuma ei ollut auttanut Korintin palapelin alkuvaiheessa 1988–1989, pyysin erään amerikkalaisen arkeologin arvioimaan, kuinka monta kertaa pitäisi verrata noin 400 piirtokirjoitusfragmenttia toisiinsa, jotta "kättely" olisi valmis. Vastaus oli huimaava 42,000 kertaa – tosin esikoiseni **Akhilleus** kertoi viime kesänä teoreettisen summan olevan 79,800 ja 700 fragmentin kanssa 204,480! Yhyttämisen helpottamiseksi päätin jo 1989 rakentaa varhaiskristillisten hautakivien formulamalliston, varmuuden vuoksi koko nykyisen Kreikan alueelle: parhaassa tapauksessa saattaisin sijoittaa jopa muutaman kirjaimen fragmentin monumentin alku-, keski- tai loppupuolelle. Kun lisäksi otin luokitusohjaksi moninaiset marmorilajit (Korintilla itsellään ei ole kunnan marmoria), yhyttäminen vaikutti hallitummalta. Mutta siinä vaiheessa 1990-lukua, kun kokosin lisämuuttujiksi myös esineiden epävarmoja pak-

suuksia, vaihtelevia kirjainkorkeuksia ja rivivälejä, vaaka- ja pystysuunnassa olevia enemmän tai vähemmän satunnaisia apuviivoja ja marmorissa olevia juovia, tehtävä alkoi vaikuttaa toivottomalta, lähinnä monologilta "tämä ja tämä eivät voi olla samasta monumentista". Löytöalueisiin ei voisi yhytystä perustaa, sillä muutama vuosi sitten kuulin piirtokirjoitusten kierrätystä harjoitetun myöhäisantiikista bysanttilaiselle kaudelle kutakuinkin parin sadan vuoden välein.

Kaikesta huolimatta saatoinkin viimeistelyvaiheessa yhyttää useita piirtokirjoituksia lisää. Berliinissä toimivan *Inscriptiones Graecae* -tutkimuslaitoksen johtaja professori **Klaus Hallof** allistyi minua viime kesän tutkimusrupeamieni yhteydessä yhyttämällä muutamia vain valokuvissa säilyneitä Pyhän Quadratuksen hautabasilikan löytöjä! Myönnän auliisti, etten tiedä edes lyhyestä matematiikasta paljoa, mutta myöhäisantiikin yksityisiä piirtokirjoituksia yhyttäessä näkömuisti on eduksi ja kritiikki tarpeen: fragmentteja ei luonnollisesti liimata toisiinsa, jos ei ole varmaa fyysistä kosketuspintaa tai erittäin vahvoja argumentteja. Muuten, 1930-luvun vapaina vuosina kuulemma Ateenassa saatettiin ottaa Epigrafisesta Museosta isokin marmoriblokki taksin takapenkille ja yhytysyritys toimitettiin Agoran museon pihalla — pelkät kaksiulotteiset taputteen harvoin paljastavat kolmiulotteisen "totuuden".

VAIHEIKAS ESIMERKKIPÄIVÄ 24.10.2013

Viimeisellä viimeistelyreissulla, mm. loppujen taputteen tekemiseksi, lokakuun lopussa 2013 käyttööni jäi vain loppuviikko. Ehdin käydä vanhan Korintin ulkopuolella 23.10. Lekhaionissa, mutta työurani kiireisimpänä päivänä 24.10. junailin itseni aamuvarhain antiikin Krommyoniin (Hagioi Theodoroi) dokumentoidakseni unohdetun hautaepigrammin korkealta kirkon seinästä; kello 11 palasin junalla Korintin keräämö-juna-asemalle mennäkseni taksilla Isthmian museoon, josta jatkoin taksilla juna-aseman kautta kohti Zeugolonia: toisella taksilla sisämaahan Sikyoniin, jossa kylläkin suurin osa harvinaisen pyhimyskalenterin fragmenteista löytyi, mutta paikallinen työnjohtaja päätti homman alkuunsa sanomalla, että voisinkin palata sitten, kun minulla on uusi kirjallinen lupa käsissäni – luvan saa yleensä muutamassa viikossa, joskus voi mennä useampikin vuosi, vaikka Suomen Ateenan-

instituutti tekee parhaansa. Paikallisissa museoissa moni asia riippuu onnesta: esim. Nemean museo oli edellisenä lauantaina auki.

Torstai-iltapäivän huipennus oli luvassa vuoristossa Stimangassa, jossa oli 1970-luvun lopulla löydetty uudestaan kirkon rauniosta vanha 1800-luvun löytö, iso kristillinen hautakivi. Kaksi tuntia kestäneessä etsintäoperaatiossa löydettiin mm. vuoristokylän entinen ja nykyinen kirkon avainten haltija, mutta lopuksi totesimme 35 vuoden tuoneen täysin raunioituneeseen kirkkoon liian vahvan puu- ja pensaskasvuston. Nelikymppinen avulias kirkon avainten haltija lupaili raivaavansa rauniokirkon talven aikana, mutta pelkään pahoin, että kivi on jonkun paikallisen takan reunalla. Periksiantamattoman avuliaan taksikuskini **Theodoroksen** kyydissä palasin Sikyonian 94 kilometrin taksimatkalta rätävään Korintin kaivaustalon eteen alkuillasta.

YLHÄÄLLÄ: HOLVATTU NS. *BUDRÚMI* (KORINTIN FORUMIN LUOTEISEN KAUPPARIVISTÖN KESKELLÄ). ALHAALLA: AKKLAMAATIO PYHÄLLE QUADRATUKSELLE ELI KODRATOKSELLE (LEKHAIONIN KONTTIVARASTO). KUVA: ERKKI SIRONEN.

Julkisilla välineillä matka olisi päättynyt pari tuntia myöhemmin, sillä esim. busseja vanhaan Korinttiin ei enää mene, ei uudesta Korintista eikä liioin keräämö-juna-asemalta.

KOKONAISSAALIS

Itse Korintista julkisia myöhäisantiikkisia piirtokirjoituksia on löytynyt pian painoon menevään corpukseen vain 30: keskushallinnon käskykirjeitä neljä (esimerkiksi latinankielinen Diocletianuksen hintaedikti), omistelahjoja eli dedikaatioita kolme, kunniapiirtokirjoituksia veistosjalustoissa 13, rakennuspiirtokirjoituksia viisi ja yksityisten ja julkisten piirtokirjoitusten rajamaastossa olevia kristillisiä rukouksia tai akklamaatioita saman verran. Sen sijaan ei-julkisista piirtokirjoituksista hautakiviä on yli 300 eli normaalia suurempi määrä. Kulttuurihistoriallisesti kiintoisia ovat neljän sekalaisen piirtokirjoituksen rinnalle omaksi osastokseen koostetut 25 graffittoa, joista suurin osa on holvatussa putkassa (Forum luoteisosan kaupparivistön ns. *Budrúmi*) kristittyjen raapustamia mielenilmauksia. Muutaman pariin kirjaimeen (esim. ΑΩ) rajoittuvan kristillisen piirtokirjoituksen ohella materiaalin fragmentaarisuuden vuoksi tulkinnaltaan epävarmoja oli alunperin 195 palasta. Koko corpuksen laajuus olisi kohonnut yli 600 piirtokirjoitukseen, jollei erään kaivausalueen kymmeniä julkaisemattomia fragmentteja olisi vedetty takaisin kuluvan vuoden helmikuussa: vuosina 1967–1971 ko. alueen kaivanut iäkäs amerikkalainen professori aikoo kahden sukupolven pituisen tauon jälkeen editoida kaivamansa piirtokirjoitukset sittenkin itse eli jossain muussa julkaisussa hammaisuuksissa! Muiden osalta Korintissa ei ole ollut vaikeuksia saada julkaisulupia. Näin ennusti jo vuonna 1988 Charles Williams, *director emeritus excavationum Americanarum*. ■

FT Erkki Sironen on kreikkalaisen filologian dosentti ja Kreikan kielen ja kirjallisuuden yliopistonlehtori Helsingin yliopiston Maailman kulttuurien laitoksella (Klassillinen filologia).

SEITSEMÄN PIIRTOKIRJOITUKSEN SUOMENNOKSET

A. Käskykirjeestä esimerkin antakoon 300-luvun lopulle jKr. ajoitettu, Korintin sataman läheltä löydetty paksu marmoriblokki:

Clarissimus prokonsuli Flavius Ulpius Makarios sanoo: Oikeudenkäynnin kohteina olevien tuntema pelko ja epätietoisuus hälvähtykööt, älköönkä se, joka ounastelee tuomariin kohdistuvan pelon vuoksi saavansa kovaa kohtelua — tätä tiedän tapahtuvan — jääkö vaille lakien suomaa apua. Älköön myöskään se, joka haluaa tukeutua lakeihin, joutuko alakynteen tietämättömyyttään ja kokemattomuuttaan, sillä molempiin asioihin teille löytyy ratkaisu tuomarin tahtotilasta, joka juontuu tästä käskykirjeestä sekä lain [...]

B. Vuosien 337–350 välille ajoittuva veistosjalusta pystytettiin keisari Constans I:n kunniaksi Forumille puhujalavan eteen. Vielä 1960-luvulla sen uskottiin kuuluvan Korintissa 600-luvun lopulla pistäytyneelle keisari Constans II:lle. Paleografia noilta pimeiltä vuosisadoilta olisi kuitenkin varsin toisenlainen kuin 300-luvulla: "Korinttilaisten kaupunki kunnioittaa voittoisaa *Augustusta* Flavius Constansia."

C. Lukuisista varhaiskristillisistä hautakivistä pisin formula sisältyy seuraavaan ehjään piirtokirjoitukseen. 1990-luvulle asti Korintin lamppujen ajoitus oli 100–200 vuotta liian varhainen, joten tämä esine ajoitetaan nykyään 300-luvun sijasta pikemmin 500-luvulle – olen paleograafikkona tyytyväinen tähän paradigmanmuutokseen.

Tässä lepää Maria, ajuri Eupluksen järkevä vaimo. Tämä Euplus osti haudan avustaja Anastasiokselta puolelatoista kultarahalla. Annettuani summan ja saatuani oikeudet Anastasiokselta lisäsin piirtokirjoituksen. Autuas Maria kuoli 11. päivänä ennen syyskuun *Kalendae*-päivää.

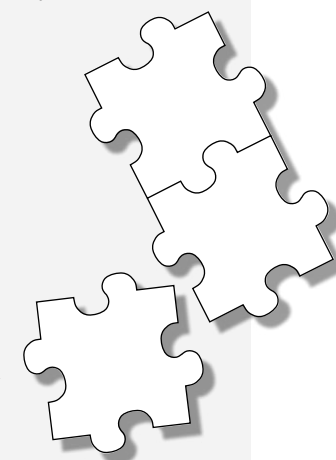
D. Lyhyin varhaiskristillinen hautakirjoitus on poikkeuksellinen, katkera raapustus 400–500-luvulta nuoren tytön jäännökset sisältäneessä pienen lyijyarkun kannessa: "Myötäjäisten syöjä!"

E. Vankilana käytetyn *budrúmin* halpaa kalkkikiveä oleville lattialaatoille raaputetuista graffitoista otan esimerkeiksi kaksi piirtokirjoitusta – molemmat 400–500-luvulta. Todettakoon, että jälkimmäisen piirtokirjoituksen viimeiseksi sanaksi on luettu milloin γάμος eli "avioliittoja", milloin αγ<v>ός eli "oikeudentuntoisia (miehiä)". Tosiasiassa *alphan* ja *gamman* jälkeen näkyy pienen pieni *alpha*: αγάμος.

Herra Jumala, joka erotit pimeyden luomalla valon asuttuun maailmaan (ja) Jumalansynnyttäjä, rankaise Marinosta, joka telkesi meidät tänne! Palauta meidät vaipaiksi ja anna meille Petronia takaisin!

Eläkööt kauniit neitokaiset, jotka ovat rakastuneet naimattomiin miehiin!

F. Rukouksesta eli akklamaatiosta naseva esimerkki on yli 50 vuoden piilossaolovuoden jälkeen Lekhaionin konttivarastosta lokakuussa 2013 esiin putkahtanut löytö ns. Stikaksen kaivamasta (oikeastaan Pyhän Quadratuksen) hauta-basilikasta. Pienen epistyylin reunaan on kaiverrettu varsin hyvin 400-luvun kirjaimin: "Pyhä Quadratus, muista palvelijaasi [...]"

Linnoituksia ja vuoria

Vuosi apurahatutkijana

Sain Suomen Ateenan-instituutin säätiön apurahan vuodelle 2013. Sen turvin olen paitsi pysynyt suorittamaan opintojani Helsingissä, ennen kaikkea hankkimaan lähdemateriaalia tutkimukselleni sekä Ateenan kirjastoissa että myös kentällä. Väitöskirjatutkimukseni aiheena ovat Epeiroksen myöhäisklassisten/varhaishellenististen linnoitusten ja kaupunginmuurien rakenteet ja arkkitehtuuri. Työ on artikkelimuotoinen, se koostuu viidestä artikkelista joista kaksi on julkaistu jo aiemmin, kolmas piakkoin ja neljännen kirjoitustyö on hyvällä mallilla.

APURAHAPÄÄTÖS tuli helmikuun alussa. Kevään vietin Suomessa suorittaen opintojani ja viimeistellen kolmatta artikkeliani. Kesäkuun alussa artikkeli hyväksyttiin julkaistavaksi ja taitto suoritettiin kesän kuluessa. Näillä näkymin Thesprotia-projektin kolmannen loppujulkaisun, jossa teksti on, pitäisi ilmestyä syksyn kuluessa.

Kesäkuun alussa lähdin Ateenaan ensimmäisen kerran, aluksi kolmeksi viikoksi. Olikin ollut pitkä aika siitä kun viimeksi vietin aikaa Ateenassa; vaikka olen viettänyt Kreikassa noin kuukauden verran vuosittain aina vuodesta 1999 lähtien (no, 2002 ja 2003 olivat poikkeuksia), en ole oleskellut Ateenassa sitten vuoden 2006 kevätpuolella suoritettuna CIMO-harjoitteluni. Siihen verrattuna ainakin julkisen liikenteen liput olivat kaksinkertaistuneet hinnoiltaan, mutta muuten hintataso vaikutti suunnilleen samalta. Tai sitten aika on kullannut muistot.

Pohjoismaisessa kirjastossa meni jonkin verran aikaa vain kahlata läpi julkaisuja, joihin olin nähnyt eri lähteissä viittauksia vuosien varrella. Kun tokenin alkuinnostuksesta, aloin kopioimaan tarpeellisia artikkeleita. Kesäkuussa kirjastossa oli vielä vanhan mallinen kopiokone, ja paperikopiot maksoivat 15 senttiä sivulta. Muutamassa viikossa käytin useamman kymmen kopioimiseen, ja paperia kertyi pari riisiä. Sen rahtaamista Suomeen en ollut miettinyt. Olisihan matkalaukuuni mahtunut, mutta painorajat tulivat vastaan; jo lähtiessä suuri laukkuni oli painorajan yläpääs-

sä. Onneksi sain myöhemmin kesällä apua kollegalta lähtiessämme Arahamitain kaivauksilta koitiin ja sain paperipinot turvallisesti kotiin.

Olin kevään kuluessa päättänyt tämän vierailuni aikana lähteä katsomaan linnoituskohteita myös paikan päälle. Halusin nähdä paitsi Epeiroksen kohteita, myös muualla Kreikassa sijaitsevia kohteita joista olin vuosien varrella lukenut ja joihin olin saattanut viitata aiemmissa artikkeleissani, niitä kuitenkaan näkemättä.

Vuokrasin pienen jeepin Ateenasta ja varasin kiertomatkaan reilun viikon. Lähdin Ateenasta Boiotian kautta pohjoiseen; ensimmäinen pysähdyspaikkani oli Boiotian Orkhomenos, jossa alempana harjanteella sijaitsevat kaupunginmuurit on ajoitettu 400-luvulle tai 300-luvun alkuun kun taas ylhäällä korkean töppäreen päällä sijaitsee vuoden 338 eKr jälkeen rakennettu pieni linnoitus. Englanniksi tuollaista linnoitusta kuvaa sana "keep", joka tarkoittaa ainakin keskiaikaisissa konteksteissa pientä keskustaluetta, jonne vetäydyttiin viimeisenä puolustuskeinona. Sille, kuten monelle muullekaan linnoitustermistön sanalle en yksinkertaisesti tiedä suomenkielistä vastinetta. Sen siitä saa kun lähdeaineistosta suurin osa ja oma kirjoituskieli on englanti.

Noin kilometrin kapuaminen parkkipaikalta ylös ei kartalla näyttänyt pahalta, mutta otti tosiasiasa pahasti kunnon päälle ja vettä kului. Viimeinen parikymmentä metriä ylös linnoitukseen sujui suoraan kallioon hakattuja, hyvin jyrk-

kiä ja kapeita portaita pitkin. Jos portaat olivat hienot, olivat näkymät ylhäältä myös upeita!

Lähdin sitten kohti länttä, ja pysähdyin hetkeksi ihmettelemään valtavaa Khaironeian leijonaa jonka Filippos II antoi pystyttää Theban valiojoukkojen (Sacred Band, taas vain englanninkielinen termi tulee mieleen) hautamuistomerkiksi näiden tultua tuhotuksi lähes viimeiseen mieheen Khaironeian taistelussa 338.

Jatkoin pientä tietä länteen päin. Pian tien vasemmalla puolella näkyi lupaavan näköinen kallio, joka osoittautui siksi mitä etsinkin: Panopeus, hienoin muurein ympäröity kaupunki josta ei kuitenkaan tiedetä paljoakaan. Paikka oli mukava yllätys, hiekkatie ylös oli juuri lanattu tasaiseksi ja paikalle oltiin parisenkymmentä vuotta aiemmin tehty kävelyteitä ja jopa puiston penkkejä. Paikka osoittautui hyvin mielenkiintoiseksi, ja kuvasin eri piirteitä innolla.

Kentälounaan jälkeen lähdin ajamaan kohti Lamiaa, jatkaen pientä ja mutkittelevaa tietä pitkin. Tie yhtyi Ateena-Lamia-päätiehen juuri Thermopylain pohjoispuolella. Olin aluksi ajatellut yöpyä Lamiassa, mutta hirveä ukkoskuuro iski juuri päästyäni kaupunkiin ja vähensi näkyvyyden nollaan. Yritin pyöriä pitkin kaupunkia majoitusmahdollisuuksia kartoittaen, mutta vedenpaisumuksen takia en kerta kaikkiaan nähnyt kuin yhden hotellin yksisuuntaisella kadulla siinä vaiheessa kun olin jo ajanut siitä ohi. Yksisuuntaisia katuja ja sekavia liikennejärjestelyjä kaupungissa riitti. Totesin hetken harhailtuani että voin yhtä hyvin jatkaa matkaa. Rankkasade jatkui koko matkan Volokseen, mutta loppui sopivasti yhdeksän maissa kun pääsin perille ja aloin etsimään hotelleja!

Seuraavana aamuna suuntasin heti Voloksen itäpuolella sijaitsevalle vuorenharjanteelle, jossa sijaitsi "yhden sukupolven ajan" (300-luvun viimeiseltä neljännekseltä 290-luvulle) käytössä ollut kaupunki, jonka antiikin aikaisesta nimestä ei ole täyttä varmuutta. Nykytutkimuksessa paikan nimenä on kukkulan mukaan Goritsa. Kaupunginmuurit olivat täällä aurinkokuivatusta savitiilestä noin parimetrisen kivisokkelin päälle rakennettuja. Se oli hyvinkin tavallinen tapa linnoittaa kaupunkeja, mutta lähes 2400 vuoden jälkeen ei Goritsan muureissa ollut juuri maan päälle nähtävää patkää jäljellä. Kiinnostavin piirre oli kuitenkin selvästi esillä: Kaupungin terävää luoteiskulmaa hallitseva mahtava, pohjakaavaltaan iso B-kirjanta muistuttava katapulttipatteri.

Goritsasta lähdin sitten luoteeseen kohti Epeirosta, kulkien Meteoran kautta Pindosvuoriston yli. Olin käynyt Meteorassa harjoitteluni loppuvaiheessa, mutta paikassa piti silti pysähtyä ihailemaan kalliomuodostumia. Ajoin saman päivän aikana rannikolle lähelle Pargaa, Ammoudian pieneen rantakohteeseen. Tuolloin, kesäkuun toisella viikolla paikka oli vielä käytännössä autio, vaikka lämpöä oli noin 25 astetta ja merivesikin oli ainakin pohjoismaiselle oikein mukavan lämpöistä! Autius oli hyvästä, sillä sain itselleni mahtavan sviitin aivan rannan läheltä pilkkahinnalla.

Epeiroksen linnoitettujen kohteiden kannalta keskeisin teos on **N. G. L. Hammondin** monografia vuodelta 1967. Hän kierteli Kreikassa ja Albaniassa 1930-luvulta lähtien, kävellen alueen päästä päähän. Matkojensa varrella hän kirjasi ylös, dokumentoi mittaamalla ja valokuvaamalla alueen muinaisjäännöskohteita, etenkin kaupunginmuureja ja linnoituksia. Hammond tosin puhuu alueen kylästä niiden vanhoilla, usein albanialaisperäisillä nimillä ja kirjan reitit seuraavat alkuperäisiä, vain jalkapatikalla kuljettavia reittejä jotka eroavat 1950-luvun jälkeen tehdyistä maanteistä hyvinkin paljon. Nämä seikat ovat omiaan aiheuttamaan sekaannusta, johon halusin saada selvyyden. Kierrellessäni onnistuinkin löytämään kaksi minulle uutta kohdetta, mutta valitettavasti monta kohdetta jäi kuitenkin myös löytämättä. Uusista kohteista mieleenpainuvin, ei niinkään valitettavan huonosti säilyneiden muuriensa vaan jylhän ympäristönsä vuoksi, oli Trikastron korkealla Akheron-joen lähteiden yläpuolella (Kuva 1). Myös tie sinne oli mieleenpainuva. Tie kiemurteli pienen kylän läpi, jopa jonkun asukkaan pihan kautta, ylös yhtä vuotta ja jyrkän harjanteen kautta toiselle vuorelle, jossa kohde sijaitsi. Talvisateet olivat syöneet hiekkatien pahasti. Vuorten välisellä harjanteella tie oli hädin tuskin jeepin levyinen, toisella puolella pudotusta tieltä oli parikymmentä metriä kun taas toisella puolella toista sataa!

Toinen vaikuttava kohde oli Pente Ekkliseis, Kalamas-joen jyrkässä rotkossa. Pieni, mahdollisesti 300-luvulla eKr. rakennettu linnoitus jyrkällä kallioharjanteella miltei Kalamas-joen päällä oli bysanttilaisaikana uudelleen asutettu. Nimen mukaisesta viidestä kirkosta kaksi on muurikehän sisällä, muut lähialueilla. En kuitenkaan kiinnittänyt niihin huomiota vaan olin kiinnostuneempi puolustusmuureista, jotka täälläkin olivat valitet-

KUVA 1. AKHERON-JOEN ROTKO TRIKASTRONISTA NÄHTYÄ.

KUVAT: MIKKO SUHA

tavan huonokuntoisia. Myös täällä tie perille oli mielenkiintoinen. Vanhalta Igumenitsa-Ioannina-maantieltä alas rotkon kyliin vievä tie oli kyllä asfaltoitu, mutta talvisateet olivat syöneet sen perustan osin olemattomiini. Päälyste oli revennyt melkoisista betonivahvistuksista huolimatta niin että käyttökelpoista tietä oli juuri yhden kaistan leveydeltä (kuva 2). Viimeinen, hyvin jyrkkä, kilometri paikalle oli hirveää, monttuista kärrypolkua jolla neliveto päällä ryömiessä pelkäsin jee-pin hajoavan. Aivan kohteen vieressä kärrypolku yllättäen tasoittui suurehkoksi parkkipaikaksi. Oli lauantai, mutta paikalliset työmiehet (albaanit) olivat töissä, korjaamassa jo paikan nimestäkin pääteltäviä bysanttilaisia kirkkoja. Nuo viisi miestä olivat tulleet paikalle loppuun ajatun oloisella 1980-luvun lopun Corollalla!

Kävin myös katsomassa Aitolian puolella sijaitsevaa Palairosta, joka osoittautui hyvin mielenkiintoiseksi paikaksi. Muurit siellä olivat säilyneet osin jopa rintavarustuksiin saakka, siis parempikuntoisina kuin Messenen muurit, joita olin siihen saakka pitänyt parhaimmin säilyneinä esimerkkeinä 300-luvun eKr. linnoitusrakentamisesta.

Kotimatalla kuljin perinteistä reittiä Thesprotiasta Ateenaan, Amfilokhian kautta Rion-Antirion sillalle ja siitä Peloponnesoksen

pohjoisosan kautta Korinthokseen ja lopulta perille. Olin huomannut Google Earthista, että Amfilokhian yläpuolella oli jotakin joka muistutti muurin ympäröimää kaupunkia. Ja olihan se, Karavassaras- tai Limnaia- nimellä tunnettu kaupunki, jossa oli hienot muurit, joita raivattiin juuri silloin esille kasvillisuuden keskeltä.

Päädyin hakemaan tutkimuslupia seitsemään Epeiroksen kohteeseen loppuja artikkeleita silmälläpitäen. Kohteista kaksi on linnoituksia ja viisi kaupunginmuurikohteita. Ne ovat jakautuneet kolmen eri eforian (Ioanninan, Prevezan ja Thesprotian) alueelle. Kohteet valitsin niiden muurien rakenteiden takia. Seuraava artikkeli tulee käsittelemään holvattuja ja valeholvattuja portteja Epeiroksen linnoituksissa. Hakemistani kohteista löytyy sekä pelkin valeholvein katettuja portteja että pelkin holvikaarin toteutettuja, onpa yhdessä kumpaakin tapaa edustettuna samassa muurinpätkässä. Viimeisen artikkelin olisi tarkoitus käsitellä puolustusmuurien sivustasuojauksia, siis torneja ja suorakulmaisia muurinkäännöksiä. Varsinkin jälkimmäisiä on Epeiroksen pienissä kohteissa suosittu, ne olivat huomattavasti halvempi tapa pitää pahoja aikeita hautova vihollinen pois omien muurien edestä kuin katetu(i)lla kammio(i)lla varustetut tornit. Kumpiakin sivustasuojauksia löytyy kohteistani runsaasti.

KUVA 2. TALVISATEIDEN TUHOAMA ASVALTTIETÄ KALAMAS-JOEN ROTKOSSA.

Heinäkuuksi lähdin Peloponnesokselle osallistua Arahamitai-projektin kenttäkauteen, ja kiertelin silloinkin vapaa-aikoinani eri kohteissa. Arkadian Gortys oli täysin umpeenkasvanut ryteikkö keskellä lammashakaa. Kun astuimme sisään hakaan jossa suuri lammasslauma märehti rauhallisena, ajattelin huolestuneena, millaisia kerberoksia oli paikalle jätetty niitä vahtimaan. Onneksi aikuisia petoja ei näkynyt. Paikalla oli vain maailman suloisin pentukoira, joka oli äärimmäisen hellyydenkipeä ja iloinen saatuaan uusia rapsuttajia seurakseen (ja oli raukka näin ollen varmaankin melko huono vahtina. Suloinen se kyllä oli!!).

Elo- syyskuun vietin Suomessa. Sinä aikana kävin läpi ja suomensin kesäkuussa hankkimani vaihtelevan kieliset artikkelit, joka veikin aikaa. En ole koskaan opiskellut ranskaa tai italiaa, kreikkani on alkeellista mutta saksa sujuu. Onneksi onkin olemassa sanakirjoja ja Google Translate!

Lokakuussa lähdin takaisin Ateenaan loppuvuodeksi. Olikin minulle ensimmäinen kerta olla Kreikassa loppusyksyllä, ja se oli oikein miellyttävä kokemus. Sää olivat suomalaisen makuun hyvin miellyttäviä, todella lämmintä muttei kuumaa, joten oli oikein mukavaa kävellä kirjastolle ja takaisin. Pohjoismaiseen kirjastoonhan on asuntolalta noin neljä kilometriä, ja näin aamu- ja iltalenkki tuli samalla hoidettua. Kävelin matkat aina kun sää oli suosiollinen, ja sitähän se olikin suurimman osan päivästä!

Sain Ioanninan eforian kohteiden luvat pian saavuttuani, mutta ajattelin odottaa muidenkin eforioiden lupia. Niinpä syksy puoli meni Ateenassa, kirjastossa istuen. Iltaisin kävin kuun-

telemassa mielenkiintoisia luentoja eri instituuteilla. Oli oikein mukavaa kuunnella luentoja kaikenlaisista kiinnostavista aiheista, joka ei Suomessa ole mahdollista. Kiva perinne oli myös kanadalaisten aloittama tiistai-illan darts-sessio Red Lion-pubissa lähellä Hiltonia. Selvisi, ettei heittäminen ole leipälajini, mutta mukavaa ja ilmeisen suosittua ajanvietettä se silti oli!

Joulukuun alussa en enää odotellut lisää lupia, vaan toimin kahden jo saamani luvan puitteissa: lennätin vaimoni etelään, vuokrasin auton, varasin hotellin Ioanninasta ja lainasin instituutin vanhempaa Leica-takymetriä, infrapuna- ja laser-toimista mittausinstrumenttia. Vaimoni tullessa sää Ateenassa oli harmaa ja sateinen, mutta lähtiessämme ajamaan kohti Epeirosta sää selkeni, ja koko viikon ajan oli meillä mahtavat kelit! Ioannina on kaunis kaupunki, ja miellyttävän sään ansiosta vieläkin kauniimpi. Hotellin parvekkeelta oli upea näkymä Pindos-vuoristoon, jonka huiput olivatkin jo täysin lumen peitossa (Kuva 3). Lumen läheisyyden saimme kokea aamuisin: joka aamu oli auton ikkunat raapattava puhtaksi, mutta milläpä sen olisi voinut tehdä - Kreikassa kun en ole nähnyt jääraappoja myytävän. Onneksi lämpötila oli aamuisin jo asteen verran nollan yläpuolella, joten kuura ei ollut hirveän kovaa. Kokeiltuani erilaisia kortteja totesin että paras ja turvallisin jääraappa on työlippikseni lippa! Kylmyyden aisti kaupungissa myös toisella tavalla: keskuslämmitysjärjestelmää ei ole, vaan jokainen talo tai jopa asunto lämmitetään millä milloinkin. Ioanninassa suosituin polttoaine on puu, sillä iltaisin kaupunki verhoutui tiheään usvaan joka haisi todella vahvasti savulle.

Ensimmäinen kohteeni oli Passaron, molossolaisten kaupunki jonka hallintoalueella, ei tosin itse muurien ympäröimässä kaupungissa, sijaitse Zeus Areioksen pyhäkkö. Pyhäkössä molossolaisten kuninkaat kävivät vannomassa "virkavalansa". Passaron oli yksi neljästä Epeiroksen kaupungista, joka kieltäytyi antautumasta Aemilius Paulluksen rangaistusretkikunnalle 167 eKr. joten muurien on täytynyt olla melkoisen vaikuttavat. Ja olivathan ne. Muureja ei ole koskaan varsinaisesti tutkittu, mutta ne on kartoitettu ilmeisesti 1970- ja 1990-luvuilla.

Olin aiempina vuosina alueella pyöriessäni yrittänyt päästä paikkaa katsomaan, mutta se

oli aina lukittu. Nyt tullessamme olikin alueella suuret kaivaustyöt meneillään ja paikalliset arkeologit olivat oikein ystävällisiä tarjoten apuaan. Emme kuitenkaan tarvinneet apua vaan pärjäsimme kaksin.

Tarvitsin vaimoni **Johannan** apua muurien kartoituksessa; on helpompaa käyttää muutama päivä muurikehän mittaamiseen takymetrillä, koska sen jälkeen voin aina tarkastaa eri mitat CAD-piirroksesta joka on varmasti luotettavampi ja helpommin toteutettava kuin käsin millimetripaperille, rullamittojen ja kompassin avulla tuherrettu. Kaksi henkilöä hommaan vaaditaan kummallakin tavalla. Johanna ei ollut koskaan aiemmin käyttänyt takymetriä, mutta onneksi perusmittauksen pystyy opettamaan nopeasti, eikä Leica 407:ssä kymmentä nappulaa enempää olekaan. Alku oli hidasta mutta kun pääsin rutiiniin kiinni, kiristimme tahtia kuin sika juoksuaan. Iltaisin piirsin karttaa päivän mittauksen perusteella, ilmais-CAD DraftSight toimi hommassa oikein hyvin. Piirtosession jälkeen pystyin näyttämään vaimolleni, mitä teimme päivän aikana. Hän innostuikin hommasta, takymetrin käyttö oli kuulemma oikein mukavaa. Niinhän se on, myös kaivauksilla se antaa tilaisuuden tehdä muutakin kuin paukuttaa kivistä maata suurella hakulla! Kartasta tuli hyvä, mitatessa pystyin erottamaan aiemmin mainitsemattomia rakenneksityiskoh- tia muurissa.

KUVA 3. NÄKYMÄ PARVEKKEELTAMME PINDOKSELLE PÄIN OLI UPEA.

Oli upeaa olla hommissa parisataa metriä ympäristöään korkeammalla vuorella, reilusti edellä mainitun savusumun yläpuolella. Näkymät vuorelta olivat henkeäsalpaavat joka suuntaan. Päivän mittaan, savusumun hälvetessä, Ioanninan järvikin tuli esille usvan keskeltä. Eikä idässä siintäneisiin jylhiin lumihuippuihin vuoriin kylästy koskaan (Kuva 4).

Viikonloppuna, kun Passaronin työporukka ei ollut hommissa, teimme Dodonan linnoituksen dokumentoinnin. Dodonahan on tärkeä Zeuksen oraakkelpaikka, jossa Helloi/Selloipapit laativat ennustuksia pyhän tammen avulla. Kulttialueeseen kuuluu useita rakennuksia sekä hieno, Pyrrhoksen rakennuttama teatteri, jossa tukimuurit on rakennettu linnoitusmaisesti suurista harkkokivistä. Kulttialuetta ja teatteria on tutkittu ahkerasti ainakin 1950-luvulta lähtien, mutta linnoitusta niiden yläpuolella ei juurikaan. **Sotirios Dakaris** kaivoi 1950- ja 60-luvuilla linnoituksen portteja, mutta muuta tutkimusta ei linnoitusalueella ole tehty. Teimme täällä samaa kuin Passaronissa, muurikehän kartoitusta ja valokuvadokumentointia. Kohde ei ollut kovin iso, noin 160x200 m, joten selvisimme työstä puolesatoista työpäivässä.

Sunnuntaina saimme työt lopetettua suhteellisen aikaisin, joten pääsimme kiertelemään Ioanninan vanhaakaupunkia. Etenkin **Ali Pashan** aikainen, muurin ympäröimä vanhankaupungin

KUVA 4. TÄSTÄ EI TYÖYMPÄRISTÖ KAUNIIMMAKSI MUUTU. LOUNASTAUKO "KONTTORILLA", PASSARONISSA. IOANNINA JÄÄ TAUSTAN SAVUSUMUN PEITTOON.

osa oli erityisen kaunis, ja kissoja paikka vilisi!

Seuraavalla viikolla teimme vielä parin päivän ajan Passaronin muurikehän dokumentointia, alkuoletukseni hommien hoitumisesta parissa päivässä ei aivan pitänytkaan paikkaansa. Eipä ihme, onhan kyseessä kuitenkin kaupunki joka kattaa noin reilun 200 x 400 m kokoisen alueen, joten muurikehällä on mittaa reilu pari kilometriä.

Saatuamme työt tehtyä lähdimme ajamaan takaisin Ateenaan. Kuuden tunnin ajomatka käy aina työpäivästä, ja etenkin Peloponnesoksen pohjoisreunaa kulkeva tie Rion sillalta Korinthokseen on inhottava. Ajettuani vaimon lentokentälle jäin Ateenaan vielä viikoksi ja keskityin jälleen kirjastossa istumiseen.

Joulun ajan vietin Suomessa, mutta lensin vielä tammikuuksi takaisin keskittyen nyt Blegen-kirjaston mahtaviin valikoimiin. Sieltä löysin kaikki ne teokset joita en ollut Pohjoismaisesta kirjastosta löytänyt. Tammikuussa en tehnyt muuta kuin istuin kirjastossa, sillä silloin ei iltaisin ollut luentoja. Kävelin päivittäin myös Blegen-kirjastoon, sillä säät olivat koko tammi-kuun oikein suosiollisia. Koko kuukauden oli upean aurinkoisia päiviä ja lämpötila oli päivisin viidentoista asteen paremmalla puolella. Kuun lopussa lensin takaisin Suomeen ja olen siitä lähtien kirjoittanut artikkeleja keräämiäni materiaalien pohjalta. Olen onnistunut säännöstelemään rahaa sen verran, että voin vielä kevään ajan keskittyä kirjoittamiseen.

Syksyllä instituutin uusi johtaja **Jari Pakkanen** kutsui minut osallistumaan toukokuun lopulla järjestettävään Greek Building Projects-workshopiin, jonka esitelmät tullaan julkaisemaan yhdessä niteessä instituutin julkaisusarjassa. Saan siis oivan mahdollisuuden neljännen artikkelin julkaisuun. Aiheenani workshopissa ovat juuri edellä mainitut porttien katteet, holvi-kaaret ja valheholvit. Alkutietämykseni aiheesta on osoittautunut aivan vääräksi, mutta nyt tutustuttuani asiaan olen oppinut asiasta paljon.

Sain juuri kuulla että Prevezan eforian kahteen kohteeseen- juuri niihin mitä workshop-esitelmää varten tarvitsen- on epävirallinen lupa nyt annettu. Hieno juttu, nyt kun vielä saisin sen virallisenkin! Olen varannut hieman rahaa ennen toukokuun workshopia toteutettavaan dokumentointireissuun, ja nyt näyttääkin siltä, että matkustan lähiaikoina dokumentoimaan ainakin Kastri Rizovounin ja Kassopen muureja.

Haluankin nyt lopuksi kiittää, paitsi Suomen Ateenan-instituutin säätiötä apurahasta, tietysti myös instituutin ihanaa henkilökuntaa kaikesta avusta jota olen saanut! ■

FM Mikko Suha on Suomen Ateenan-instituutin vuoden 2013 stipendiaatti.

Homeroksesta lumoutuminen

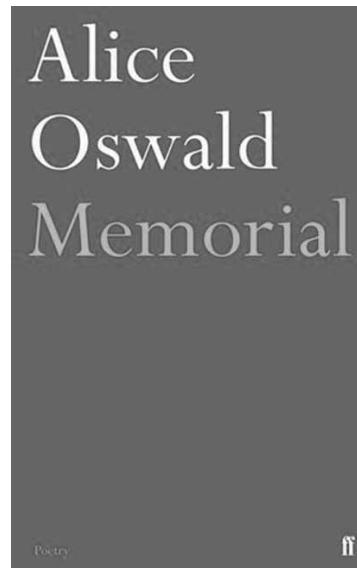
Osa I

Kaksiosasisessa sarjassa esitellään kahta tuoreahkoa englanninkielistä kaunokirjallista teosta, jotka ovat saaneet innoituksensa Homeroksen eepoksista. Ensimmäisessä osassa esitellään brittirunoilija Alice Oswaldin runoelma *Memorial: An Excavation of the Iliad* (2011, Faber & Faber) ja toisessa Zachary Masonin *The Lost Books of the Odyssey* (2010, Jonathan Cape).

PROFESSORI Oliver Taplin – joka toimi tammikuussa *Helikonin* päätoimittajan **Vesa Vahtikarin** vastaväittelijänä – piti Suomen vierailullaan erinomaisen esitelmän tragedian ja eepoksen suhteesta. Ohimennen hän mainitsi brittirunoilija Alice Oswaldin palkitun runoelman *Memorial: An Excavation of the Iliad* (hieman vapaasti suomennettuna: "Kunnianosoitus: eräs *Iliaan* kaivauskertomus"). Mahdoinko olla ainoa yleisöstä, joka tunsikin teoksen? Helsingin yliopiston kirjaston ainoa kappale on joka tapauksessa ollut minulla lainassa jo puolisen vuotta, joten olen ainakin tehokkaasti estänyt muita siihen tutustumasta.

Oswaldia ei ole tietääkseni lainkaan suomennettu. T.S. Eliot -palkinnolla palkittu runoilija opiskeli klassisia kieliä, mutta ei ole tuotannossaan keskittynyt klassiseen kuvastoon, vaan on aiheiltaan pikemminkin ympäristörunoilija. Esimerkiksi runokokoelmassa *Dart* hän kuvaa kotiseutunsa Devonin Dart-jokea ja sen merkitystä jokivarren asujaimistolle, niin ihmisille kuin muillekin eläville.

Oswald kertoo *New Statesman* -lehteen kirjoittamassaan kolumnissa (17.10.2011) tutustuneensa Homerokseen 15-vuotiaana ja vaikuttaneensa Homeroksen lauseiden "itsesäätelevästä" muodosta, joka tekee eepoksista lauseiden "kiviröykkiöitä», kuten hän asian ilmaisee. Hän tarkoittaa Homeroksen toistuviin formuloihin perustuvaa kieltä, jossa fraasit, säkeet tai säkeen osat voivat esiintyä toistuvasti ja eri konteksteissa. Nämä formulat ovat Oswaldin mielestä röyk-

kiöitä, ne "katsovat ulospäin", mikä kuitenkin juuri edistää yksityiskohtien yksilöllistä elävyyttä – luonnollisesti Homeroksen suuren kuvausvoiman lisäksi. Hän vertaa *Odyseian* Kalypson saaren puita John Miltonin *Kadotetun paratiisin* erään kohdan puitten kuvaukseen ja havainnoi, että Miltonin puut ovat aina *miltonlaisia*, koska Milton kontrolloi materiaaliaan, antaa oman hengityksensä puhalttaa tuulena materiaalinsa yli.

Ajatus tuntuu yllättävältä, jos olemme tottuneet ajattelemaan "Homerosta" nimenomaan perinteensä valossa – perinteensä muotoilijana. Eivätkö juuri Kalypson saaren puitten kuvaus ole esimerkki tyypillisestä topoksesta? Tulkitsen, että

Oswald tavoittelee sitä, mitä mannermaisessa nykyfilosofiassa puhutaan singulariteettina, vaikeudesta tavoittaa yksittäisen olion ainutlaatuinen yksilöllisyys. Kuvausvoimainen runous, kuten *Ilias*, ylistää juuri tätä ainutlaatuista yksilöllisyyttä, joka ainutlaatuisuudessaan on tietysti samalla myös aikaan sidottua ja koko ajan muuttuvaa.

Ilias on Oswaldille ennen kaikkea suru- ja valitusrunoutta. Jokaisella elävällä olennolla on historiansa ja jokainen kuolema on singulaarinen tapahtuma, ainutlaatuinen. Oswaldin *Memorial* on tämän *Iliaan* ilmapiirin, ei tarinan käänös. Oswald on tietoisesti jättänyt pois eepoksen perusjuonen – Akilleuksen vihan ja sen seuraukset, joka yleensä hallitsee eepoksen tulkintaa. Jäljelle jää tällöin joukko sotureiden nimiä ja lyhyitä viittauksia heidän taustaansa, elämänsä ja kuolemaansa. Runoelma alkaa näiden nimien luettelolla – yhteensä lähes 130 nimeä – joista osa jääkin pelkiksi nimiksi – ikään kuin seinälaataksi, johon on alakkain kaiverrettu sankarivainajat. Lisäksi on joukko täysin nimettömiä henkilöitä, kuten *Iliaan* vertausten olennot – paimenet, äidit, lapset, sudet, delfiini, hevonen, personoitu joki ym. Oswaldin *Ilias* on siis sivuhenkilöiden eepos.

Oswaldin *Iliaan* kaivauskertomus on oma-peräinen, mutta muistuttaa toki **Simone Weilin** kuuluisaa esseetä *Iliaasta* vallan ja väkivallan eepoksena vuodelta 1939. Myös Weil nostaa esiin yksittäiset väkivallanteot ja kuolemat, jotka ovat alisteisia *Iliaan* päähenkilölle, väkivallalle. Oswald kuitenkin tuo näkyville *Iliaan* tuntemat-

SIMONE WEIL (LÄHDE: WIKIMEDIA COMMONS).

tomat sotilaat persoonina, jotka teoksen eepissä runsaudessa helposti jäävät huomaamatta. Teos innostaa myös etsimään *Iliaasta* heistä kertovat kohdat.

Kuka esimerkiksi oli Koon? Kunnianarvoisan troijalaisen, Antenorin poika, Ifidamaan veli. Emme tiedä miten hän eli, mutta tiedämme miten hän kuoli:

*Suru on mustaa, se on maasta tehty
se imeytyy sisään silmien rakosista
se jättää palasensa kurkkuun
kun mies näkee veljensä kaatuvaan,
hän tulee hulluksi – ryntää paikalle mistä vain
viuhtoo katsomatta ympärilleen: ja juuri siten
KOON kuoli.
Ensiksi hän tosin onnistui haavoittamaan
Agamemnonia
ja tarttui sitten veljensä kylmenevään jalkaan
yrittäen
kiskoa tämän turvaan huutaen
auttakaa jumalauta auttakaa tämä on
Ifidamas
joku tänne äkkiä. Kunnes Agamemnon
humautti hänen päänsä irti. Sen pituinen se.
Kaksi veljestä samana aamuna saman miehen
tappamina.
Siten heidän päivätyönsä päättyi
ja alkoi pitkä yövuoro alla maan.*

Alice Oswald: *Memorial*, s. 39

Oswald on hiukan lyhentänyt *Iliaan* kohtausta, mutta myös lisännyt yksityiskohtia, kuten Koonin repliikin. **Otto Mannisen** suomennos kuuluu seuraavasti:

*"Tuonp' uros kuulu Koon, Antenorin poikia
vanhin, / keksi, ja silloin tummentui näkö
silmiä hältä / tuskaan tuimelemaan oman
veljen kaatumisesta. / Syrjäst' astui päin näkemättä
hän Atreun poian, / jott' ulos tunkeutui läpi
mennen välkkyvä vaski. Tuosta jo tyrmistyi
sotalauman pää Agamemnon, / ei toki tauonnut
sotimasta ja taistelemasta, / syöksi Koonia
päin monen sään koveututtaman saarnen. /
Ifidamasta Koon koki, veljeä, last' isän yhden,
/ jalkaan tarttuen laahata pois, avuks urhoja
huusi; vaan vilinässäpä siinä alapuolel jo
kumpurakilven / keihään välkkyvän löi
Agamemnon hervaten jänteet, / riensi ja
katkasi pään yli veljen vieneheltä. / Noinp'*

*Agamemnonin käten alla Antenorin poikain /
täyttihe kohtalon määrä, ja Haden maille he
vaipui."*

Ilias 11.248–263.

Kreikkalaisessa alkutekstissä voimallinen suru peittää silmät. Oswald vie asian pidemmälle: kun suru on peittänyt silmät, kaikki on mustaa, mustaa kuin multa. *Koon* näkee veljensä kuolevan, järkyttyy eikä muista enää suojata itseään. Homeroksella toverin ruumiin pelastusyritys kuvataan yleensä hengenvaaralliseksi tilanteeksi – ja ruumista raahataan aina jalasta. *Koon* huutaa avuksi parhaimpia asetovereitaan (*aristoi*). Oswald on lisännyt repliikin, hätäisen avunhuudon sanat.

Homeerisia vertauksia tulkittaessa Oswald ei yleensä kerro meille kontekstia. Otan esimerkiksi

KUVA 3: MAGNUS ENCKELLIN MAALAAMA MUOTOKUVA RUNOILIJAA JA SUOMENTAJA OTTO MANNISESTA (LÄHDE: WIKIMEDIA COMMONS).

tunnetun kohdan Troijan vanhuksista, jotka katselevat kaupungin muureilta alas taistelukentälle (3.151–153). Manninen kääntää tarkasti ja saa aikaiseksi sekä hellyttävän että ironisen kuvan vanhoista kansan kaitsijoista:

*"Kuin puusirkat metsikön puussa
liljanhentoa sirkuttain sirinänsä, he siellä
torniss' istui, nuo isät, kaitsijat iliolaisten."*

Kaskaitten tulkitaan yleensä ilmentävän Troijan vanhojen päälliköiden voimattomuutta: heidän levoton taistelukentän tarkkailunsa ja huoliteltu puheensa muurien suojassa on merkityksetöntä tapahtumien kulun kannalta. Kerran heidän sanansa oli merkityksellistä, painavaa, nyt he ovat poissa pelistä. Platonin Sokrates kertoo *Faidroksessa*, että kaskaat olivat aiemmassa elämässään olleet muusisiin taiteisiin liaksi viehättyneitä miehiä, jotka jumala oli muuttanut alati laulaviksi kaskaiksi. Toinen välittömästi mieleen tuleva myytti on troijalaisen Tithonoksen muuttuminen rukoi-lijasirkaksi. Hyönteinen muistuttaa jo fyysiseltä olemukseltaan kuivettunutta vanhuksen ruumista. Oswald ei kuitenkaan mainitse vertauksen kohdetta, Troijan "kaitsijoita":

*Like crickets leaning on their elbows in the
hedges
Tiny dried up men speaking pure light*

*"Kuin kaskaat pensasaidoissa nojaten
kynärpäihinsä:
pikkuruiset miehenkuivakkeet, jotka puhuvat
puhdasta valoa"*

Alice Oswald: *Memorial*, s. 77

Troijan "isät" eivät siis välttämättä ole kuin kaskaaita, mutta *kaskaat* ovat kuin pikkuruisia miehenkuivakkeita, joitten kuivat "kynärpäät" – kaskaitten ja heinäsiirkkojen kynärpäältä näyttävät taittuneet takajalat – nojaavat tai koskettavat pensasaidan oksistoa. Oswald kuulee kaskaiden sirittävän puhdasta valoa – mikä minulle loihtii kuvan karusta kreikkalaista saaresta, jossa valon armottomuus ja kaskaitten metallisena kaikuvaa sirinä eivät luo pehmentävää idylliä, vaan inhimillisesti läpäisemättömän ympäristön, puhdasta, vaativaa valoa. Oswaldin runossa luontokappale on samalla kertaa inhimillistetty että kunnioitettu toiseutena.

KONSTANTINOS KAVAFIS.

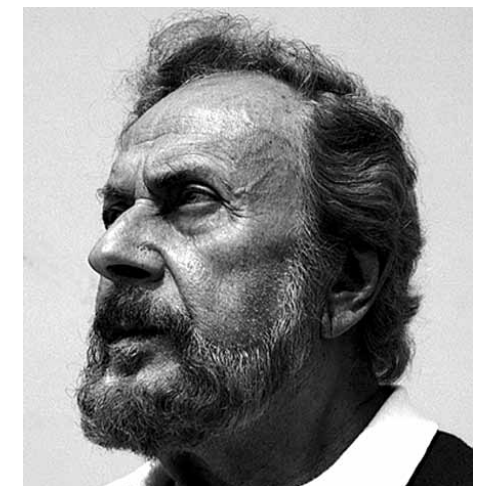
Oswaldin tekniikka tuo – näin yksittäisinä kohtina suomennettuna, mikä ei tee runoelmalle oikeutta – mieleen vaikkapa **Konstantinos Kaváfiksen** tai **Jánnis Rítsoksen** runot klassikkoaiheista. Kaváfiksen ja Rítsoksen tavoin hän saattaa vaihtaa näkökulmaa tai nähdä toisen puolen tarinasta. Usein toinen puoli on kuitenkin jo Homeroksellakin, mutta siihen ei ole vain kiinnittänyt huomiota. *Iliaan* kymmenes laulu, Doloneia, kuvaa Odysseuksen ja Diomedeen vaikoiluretkä Troijaan, jolla he onnistuivat anastamaan Troijaan juuri saapuneen liittolaisen, Traakian pikkukuningas Rhesoksen upeat hevoset. Diomedes tappaa sekä kuninkaan että tämän kaksitoista vartijaa tai soturia:

*Vastasaapuneina ja leirytyneinä kauas muista
aseet kiillotettuina ja asetettuina paikoilleen
kuin aterimet
(tämä on hirveää – tämä on jonkinlainen
verilöyly)
ja jokaisen miehen vierellä hänen hevosensa:
kaksitoista nimetöntä traakialaista tapetaan
heidän nukkuessaan
ennen kuin heidän haamunsa edes ehtivät*

*muistaa nimensä
se kävi niin äkkiä.
Heidän ruumiittensa kuolleen lihan haju he-
rätti koirat.
Ja nämä olivat rikkaita miehiä
heillä oli pitkät pehmeät hiukset, mutta
Diomedes
naama punaisena
hiljaa kuin teurastaja totellen saamaansa
käskyä
hankkiutui heistä eroon.
Viimeinen oli nimeltään RHESOS, kuningas.
Hänen ei olisi koskaan pitänyt tulla tänne
tuoda noita valtavia valkoisia hevosia vetten
yli
ohjaksineen ja vartijoineen, joilla oli maala-
tut posket,
ihmeellisiä eläimiä – kuin marmoria, mutta
liikkuvaa marmoria.*

Alice Oswald: *Memorial*,
s. 34, vrt. *Ilias* 10.469–497

Homeroksella kohdassa maa on verestä punainen ja Diomedes vertautuu lampaita ja vuohia tappavaan leijonaan. Mistä Oswald on saanut Diomedeen epiteetin red-face, punanaama? Homeros luonnehtii Diomedesta yleisimmin ilmaisuilla *krateros* "voimakas, urhea" ja *boên agathos* kirjaimellisesti "hyvä huutaja", mikä viittaa sotahuutoon; Manninen kääntää sen yhdyssanalla "sotajärjynen". Tulkitsen "punanaaman" kuvaavan Diomedeen sotajärjyistä vihaa

JÁNNIS RÍTSOS (LÄHDE: WIKIMEDIA COMMONS).

APULIALAINEN VOLUUTTIKRATEERI, N. 340 eKr. (BERLIINI, ANTIKENSAMMLUNG, INV. 1984.39) KUVAA RHESOKSEN SURMAA JA HÄNEN HEVOSTENSA VARASTAMISTA. (LÄHDE: WIKIMEDIA COMMONS).

– huutaa naama punaisena – vaikka tässä verilöylyssä Diomedeen on toimittava hiljaa. *Red-face* on sinänsä tehokas epiteetti: se tuntuu takertuvan Diomedeen sankarihahmoon samanlaisen itse-pintaisen leiman tavoin kuin **Christa Wolfin** *Kassandra*-romaanin (1984) – Troijan sodan tulkinta sekin – Akhilleuksen epiteetti "elukka".

Rhesoksen valkoiset hevoset ovat valkoisia kuin marmori, ne ovat valtavia, ne tuodaan vetten yli – kuin valkoiset hevospatsoat saarelta toiselle. Akhilleuksen kuolemattomia, Patroklostakin surevia, liikkumattomia hevosia verrataan seuraavassa laulussa kuvapatsaaseen (17.434–435), minä on arveltu viittaavan hautasteleiden kuviin vaunuhevosparista.

Oswald kiinnittää huomioita yllättäviin yksityiskohtiin tuttujen sankarien elämässä:

*Tarhalla laakean kiven päällä
kaksi lasta heittämässä noppaa
riita purkautuu ilmoille
naiset ryntäävät ovelle*

*näkevät lapsen tappavan lasta.
Kyseessä oli PATROKLOS lisänimeltään
"Viaton"
joka kasvoi taustanaan kasvinveljensä
ääni, sen hämmentämänä
hän lainasi veljensä asevarustukset
ja unohti taistelun melskeessä ohjeet
ja vain jatkoi, jatkoi tappamista
kunnes keihäs pirstoutui halkeamansa
kohdalta
ja kypärä lennähti ilman halki viuhuen pois
ja poikkeuksellisen suora valo
Apollon
pysäytti hänet yhdellä kädellä.*

Alice Oswald: *Memorial*, s. 63–64

Patroklos oli siis lapsi ja tappaja, ehkä murhaaja, joka päätyi kasvatiksi Akhilleuksen perheeseen. Patroklos mainitsee asiasta Akhilleukselle, mutta vasta kuoltuaan, haamuna (23.84–90). Tietysti Patroklos kasvoi jumalaisen Akhilleuksen var-

jossa. Patrokleiaassa eli *Iliaan* 16. laulussa Foibos Apollon estää Patrokloksen pääsyn Troijan muureille iskien kädellä hänen kilpeensä ja myöhemmin lyö tätä niskaan riistäen kypärän ja murskaten keihään, lennättäen pois kilven ja kaikki muutkin sotavarustukset (16.685–704 ja 783–804). Jumala Apollon siis riisuu Patrokloon suojattomaksi, joten hän on helppo saalis Hektorille.

Vain harvoissa tapauksissa Oswald lisää tarinaan jotakin aivan uutta. Kuten tarinaan Pedasos-hevosesta – Akhilleuksen kuolevaisesta varahevosesta, joka juoksi kuolemattomien Ksanthoksen ja Balioksen rinnalla. Pedasos on ainoa hevonen, jonka kuolema kuvataan *Iliassa* (tosin Nestorin nimetön varahevonen haavoittuu kuolettavasti). Oswald kuvittelee Pedasoksen elämän puitteita:

Tallit ja kiviset vesialtaat toisella puolella.

*He onnistuivat saamaan hevosen kiinni tuulisella kukkulalla,
pistivät sen kuninkaan pilttuuseen*

ja kutsuivat nimellä PEDASOS, Hyppääjä.

Jauhosäkkejä – vaaleaa ohraa – toisella puolella.

He varastivat tuon hevosen, pakottivat rai-poin taisteluun.

Pedasoksen, jonka silmissä ei ollut kysymystä. Joka kantoi ja palveli molempia osapuolia.

Nyt sen omistaa maa.

Alice Oswald: *Memorial*, s. 60

Akhilleus oli joukkoineen tehnyt ryöstöretken Kilikiaan ja saanut saaliiksi Pedasoksen. Tähän seikkaan viitataan *Iliassa* kerrottaessa Patrokloksen varustautumisesta taisteluun (16.152–154). Patrokloshan lainasi myös Akhilleuksen vaunuja. Pedasos-hevonen oli kotoisin samoilta seudulta kuin Hektorin vaimo Andromakhe eli näin ollen se oli palvellut myös troijalaisia.

GAVIN HAMILTON (1723–1798), *ACHILLES LAMENTING THE DEATH OF PATROCLUS*, NATIONAL GALLERY OF SCOTLAND (LÄHDE: WIKIMEDIA COMMONS).

Manninen kuvaa Pedasos-hevosien surmaa käyttäen kuvaavaa rinkua-verbiä (kr. *mēkaomai*):

"mieheen eip' ase sattunut, vaan hepo, Pedasos, olkaan / oikeahan sen sai; elon henkäsi pois hepo ähkyin, / sortui rinkaisten somerolle, ja poiss' oli henki." (16. 467–469).

Ilias on suomeksi saatavana vain Otto Mannisen heksametrikäännöksenä. Mannisen *Ilias*-käännös on lajissaan tietysti maailmanluokkaa. 2010-luvun lukijalle se yleensä tuottaa kuitenkin ylitysepääsemättömiä vaikeuksia, vaikka siihen tutustuminen vaatii vain vaivannäköä ja aikaa. Kukaan suomentaja ei ole Mannisen jälkeen tarttunut *Iliaseen* – yksittäisiä lauluja lukuunottamatta. Miten paljon *Iliasta* ylipäänsä on luettu Suomessa?

Verrattuna Englantiin, Saksaan tai Ranskaan klassinen kirjallisuus on ylipäänsä vaikuttanut suomalaiseen kirjallisuuteen tietysti varsin vähän tai vain välillisesti. Ensimmäiset yksittäisten runojen suomennokset ilmestyivät vasta 1800-luvun alkupuolella, kun muualla antiikin kirjallisuutta käännettiin jo uuden ajan alussa käytän-

nöllisenä tavoitteena äidinkielen, kansankielen, jalostaminen. Samalla runouteen tuli runsaasti kuvastoa antiikista, mikä edelleen ruokki kiinnostusta tutustua antiikin kirjallisuuteen. Klassinen sivistys jäykistyi tosin helposti "kipsikreikkalaisuudeksi" Egon Friedellin mainiota ilmaisua lainatakseni, jolloin antiikin kirjallisuutta luettiin lähinnä sivistyksellisestä velvollisuudesta. Nyt kun kirjallinen sivistys ei ole enää velvollisuus, harva tarttuu Suomessakaan *Iliaseen*. Se on harvinainen herkku ja vaatii totuttelua, silmää ja korvaa. Siksi tarvitaan Oswaldin ja Weilin tapaisia lukijoita ja kirjailijoita, jotka välittävät meille omaa lumoutumistaan *Iliasta*.

Teoksensa esipuheessaan Oswald mainitsee antiikin skoliastien – eli antiikin tekstikomentaattorien – käyttämän käsitteen *enargeia*, jolla skoliastit luonnehtivat Homeroksen – ja varsinkin hänen vertauksiensa – tyyliä. Oswald kääntää sen ilmaisulla "sietämättömän kirkas todellisuus". Yleensä sen ymmärretään viittaavan eeposten elävyyteen. Skolioiden tutkija Rene Nünlist (2009) ymmärtää *enargeian* viittaavan havainnolliseen visuaalisuuteen (vrt. Saksan *Anschaulichkeit*): Homeroksen tyyli on graafisesti tarkkaa kuvasta, joka lumoo yleisönsä. Vaikka *Memorialin* eräs ansio mielestäni on se, että Alice Oswald *Iliaan* "sietämättömän kirkkaasta todellisuudesta" lumoutuneena innostaa lukijaansa Homeroksen äärelle, ovat Oswaldin kuolevat homeeriset soturit ja muut henkilöt (myös eläimet) tutustumisen arvoisia tietysti sinällään – jopa *Iliasta* tuntemattomalle. Nimet ovat outoja, ympäristökin, mutta Oswald kantaa heidät Troijan kentiltä nyky aikaan. ■

FT Tua Korhonen on Kreikan kirjallisuuden dosentti Helsingin yliopiston Maailman kulttuurien laitoksella (Klassillinen filologia).

ALICE OSWALD.

LAURA AHO

300 – Imperiumin nousu 3D

300 – Imperiumin nousu-elokuvan tapahtumat sijoittuvat aikaan ennen, samaan aikaan ja jälkeen edellisen 300-elokuvan tapahtumia eli se on yhtä aikaa elokuvan 300 esiosa sekä jatko-osa.

TARINA PYÖRII tällä kertaa ateenalaisten ympärillä, joiden joukosta sankariksi nousee nuori ja lihaksikas Themistokles (**Sullivan Stapleton**). Pahiksina toimivat tietenkin turmeltunut jumal kuningas Xerxes (**Rodrigo Santoro**) ja hänen oikea kätensä laivaston komentaja Artemisia (**Eva Green**). Kuten edeltäjänsä elokuva perustuu **Frank Millerin** (toistaiseksi julkaisemattomaan) graafiseen novelliin (i.e. sarjakuvaan) *Xerxes*. Elokuva jatkaa edeltäjälleen tuttua fantasia- ja sarjakuvamaista visuaalista tyyliä, mikä pakottaa antamaan anteeksi historialliset epätarkkuudet, sillä historialliseen tarkkuuteen ei selvästikään elokuvassa pyritä. Visuaalisesti kaikki on liioiteltua: maisemat, hidastetut taisteluliikkeet ja tietysti lihakset. Vaikka kyse onkin fantasiasta herää silti kysymys, olisiko ollut mahdollista fantasoida maisemia, jotka edes etäisesti muistuttaisivat Kreikkaa. Asut ovat luonnollisesti niukkoja niin miehillä kuin naisillakin, vaikkakin edeltäjänsä verrattuna nahkaisten *speedojen* määrä on laskeutunut hälyttävän matalalle tasolle. Silti sarjakuvamaisuutta olisi voinut käyttää vieläkin paremmin hyväkseen ja vieläkin liioitellummin, sillä nyt lopputulos on pikemminkin huvittava kuin henkeäsalpaava. Kuvaavaa onkin, että kekseliäintä ja parasta visuaalista antia elokuvassa ovat lopputekstit.

Elokuvan alku on sekava. Siinä esitellään samanaikaisia tapahtumia useissa eri paikoissa ja sekaan on vielä lisätty takaumia sekä tulevaisuuden kuvia. Alkuun on myös epäselvää, kuka elokuvan päähenkilö on. Puolen tunnin jälkeen elokuva kuitenkin asettuu uomiinsa ja alkaa seurata Themistoklestä ja Persian laivaston komentajaa kreikkalaista Artemisiaa, jolla on peloponnesos-

laissotien jäljiltä henkilökohtaista hampaan kolossa kreikkalaisia vastaan. Siinä missä *300*:ssa vain miehet pääsivät juonittelemaan ja rymistelemään *Imperiumin nousuun* on lisätty aimo annos naisenergiaa Artemisian ja Spartan kuningatar Gorgon (**Lena Headey**) muodossa. Tahaton homoeroottisuus ei silti ole vähentynyt. Hauskana sivuhuomautuksena voikin kertoa, että antiikin historiaan tutustuneissa katsojissa erityisesti hilpeyttä herätti kohta, jossa ateenalaiset haukkuvat persialaisia "poikienrakastajiksi".

Rymistely on tällä kertaa siirretty maalta merelle ja Themistokles ja Artemisia ottavat yhteen Salamiin meritaistelussa. Kuten yleensä 3D-elokuvissa 3D-tekniikkaa on käytetty edukseen muutamissa maisemakohtauksissa, mutta muuten sillä lähinnä peitellään elokuvan väsyntä menoa. Katsojia kohti lentävä veri ei enää

säväytä ensimmäisen viidentoista minuutin jälkeen. Itse taistelun kohokohta on ehdottomasti ns. "persialainen tuli". Se on ainoa syy, miksi elokuvaa voisi suositella historiasta kiinnostuneelle. Näyttelijätyöstä ei oikeastaan voi edes puhua. Yksi elokuvan ongelmista oli ainakin alikirjoittaneelle se, että kaikki miesnäyttelijät näyttivät niin samanlaisilta ja persoonattomilta, että se lähes häytti elokuvan seuraamista. Eva Green sentään saa jonkinlaista puhtia *dominatrix*-hahmoonsa mallinukkejen ja örkkien keskellä. Näyttelijäntyötä on tietysti voinut haitata se, että lähes koko elokuva on kuvattu *green screenin* edessä. Haastattelussa Themistoklestä esittävä Sullivan Stapleton sanoi suostuneensa rooliin, koska "elokuva ei ollutkaan pelkkää rymistelyä vaan sisälsi myös hienoa dialogia". On vaikea sanoa, mihin Stapleton viittaa, sillä sikäli, kun elokuvassa oli dialogia, se oli niin ennalta-arvat-

tavan kliseistä, että melkein itketti. Lisäksi elokuvasta puuttuvat edellisen elokuvan iskulauseet (kuten "This is Sparta!" tai "Tonight we dine in hell!"), vaikka esimerkiksi elokuvan mainoskampanjassa jokaiselle hahmolle oli annettu iskulause, ne tuntuvat väkisin päälle liimatuilta.

Kuitenkin kaiken muun olisi voinut antaa anteeksi ja antaa sisäisen 13-vuotiaan pojan tulla esiin nauttimaan spektakulaarisesta ryminästä, väkivallasta, alastomuudesta ja toiminnasta, mutta elokuvaa riivaavat pateettiset demokratian, tasa-arvon ja amerikkalaisen "vapauden" puolesta pidetyt palopuheet, jotka uhkaavat nyrjättää katsojan silmät. Artemisian kätyrijoukkoon kuuluu myös itsemurhapommittajia. Paha ja moraaliton Persia uhkaa länsimaista demokratiaa ja vapautta, koska kokee sen niin uhkaavaksi omalle autoritääriselle hallinnolleen ja kadehtii sitä salaa. Lännen urheat urhot käyvät puolustamaan, eivät ensisijaisesti kotiaan, vaan nimenomaan demokratian ja vapauden aatetta hinnalla millä hyvänsä. Puheissa käytetty retoriikka saa hetimitäin kuvittelemaan, että on siirtynyt takaisin vuoteen 2004 ja presidentti Bushin propagandatilaisuuteen. Edellinen 300-elokuva tuli valkokankaille 2006 Irakin sodan ollessa pahimmillaan ja se sai kritiikkiä osakseen juuri samaisesta syystä, joten on vaikea kuvitella, miksi ohjaaja **Noam Murro** on toistanut kaikki edellisen 300-elokuvan virheet. ■

**SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN ASUNNOT
KORONEOS-TALOSSA**

Kuusikerroksisessa rakennuksessa on 13 erikokoista kalustettua huoneistoa, joita tutkijat ja opiskelijat voivat vuokrata käyttöönsä. Asuntojen saatavuudesta voivat kysellä kaikki kiinnostuneet. Talossa on myös ateljeeasunto sekä Suomen Kirjailijaliiton vuokraama huoneisto. Asunnoissa on langaton internetyhteys. Lisäksi kaikkien asukkaiden käytössä on pesutupa, seminaarihuone ja oleskelutila, jossa on pieni kirjasto ja televisio.

Instituutin asunnot sijaitsevat ydinkeskustan pohjoispuolella Gizin kaupunginosassa. Koroneos-talon lahjoitti ateenalainen tekniikan professori Nikolaos G. Koroneos vuonna 1996.

Lisätietoja ja kuvia:
www.finninstitute.gr/asuntola

YHTEYSTIEDOT

Toimisto on avoinna ma klo 14.00 - 19.00 ja ti - pe klo 9.00 - 14.00.
osoite: Ioannou Soutsou 25, GR-11474, Athens

puh/fax: +30 210 646 7758
koroneos@finninstitute.gr

Toimintakertomus vuodelta 2013

YHDISTYKSEN TOIMINNAN TAVOITTEET

Yhdistys on kertomusvuonna kaikessa toiminnassaan pyrkinyt lisäämään jäsenistönsä keskuudessa kreikkalaisen antiikin ja Bysantin sekä nykyajan kulttuurin ja historian tuntemusta sekä informoimaan jäseniään Suomen Ateenan-instituutin piirissä meneillään olevasta tutkimuksesta ja sen tuloksista tavoitteenaan instituutin työn tukeminen. Vuosittaisen tutkimusapurahan välityksellä yhdistys on edistänyt instituutin piirissä tapahtuvaa tutkimusta.

YHDISTYKSEN JÄSENISTÖ

Yhdistyksen jäsenrekisteriohjelmiston kanssa olleiden ongelmien vuoksi vuoden 2013 jäsenmaksujen laskutusta ja karhunntaa ei pystytty tekemään normaalisti. Suurin osa jäsenmaksuista kirjautui vuoden 2014 puolella. Yhteensä jäsenmaksun suoritti 200 jäsentä (vuonna 2012 190). Varsinainen jäsenmäärä on aina jonkin verran korkeampi kuin maksusuoritusten määrä (perhejäsenyys = kaksi henkilöä samasta taloudesta). Jäsenmäärä on laskusuuntainen.

YHDISTYKSEN JOHTOKUNTA

Yhdistyksen johtokuntaan kuuluivat v. 2013 OTK **Eero Heimolinna** (pj.), taiteilija **Marina Borgström**, FT **Cecilia af Forselles**, suurlähettiläs **Ralf Friberg**, FT **Vesa-Pekka Herva**, FM **Saara Kauppinen**, FM **Kalle Knaapi**, FM **Päivi Lammi** (siht.), prof. **Pirkko Lilius**, dos. **Leena Pietilä-Castrén**, FT **Marika Rauhala**, FM **Vesa Vahtikari** (vpj.). Johtokunta kokoontui 3 kertaa vuoden 2013 aikana.

YHDISTYKSEN TALOUS

Yhdistys on rahoittanut toimintaansa jäsenmaksuilla. Yhdistyksen taloutta on syytä luonneh-

tia vakaaksi, vaikka jäsenmaksutuotto on ollut laskusuuntainen.

Vuonna 2012 saatiin tieto, että yhdistys on edunsaajana perinnössä, josta yhdistyksen osuus oli 14 956 €. Perintö maksettiin vuoden 2013 puolella. Asianajokuluja liittyen perintöön maksettiin 2373,98 €.

FM **Esko Tikkala** palautti v. 2011 myönnetyn stipendin 3000 €, koska ei pystynyt käyttämään sitä myöntötarkoitukseen. Yhdistyksen johtokunta päätti myöntää *Helikonin* pitkäaikaiselle päätoimittajalle Vesa Vahtikarille 500 € stipendin tietokoneen ostoon.

VUOSIKOKOUS

Vuosikokous pidettiin 27.3.2013 Helsingin yliopiston päärakennuksen auditoriossa IV. Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin yhdistyksen puheenjohtaja Eero Heimolinna.

Yhdistyksen puheenjohtaja esitti kokoukselle yhdistyksen toimintakertomuksen ja tuloslaskelman vuodelta 2012 ja toiminnantarkastajan lausunnon, jotka hyväksyttiin. Yhdistyksen johtokunnalle ja muille tilivelvollisille myönnettiin tili- ja vastuuvapaus. Vahvistettiin vuoden 2013 toimintasuunnitelma. Vuosikokous päätti stipenditoimikunnan esityksen mukaisesti myöntää vuoden 2013 stipendin täysimääräisenä FM **Suvi Kuokkaselle** väitöskirjatyöhön Kreikassa. Väitöskirjassaan *The Moral and Social Aspects of Athenian Ostrakismos* Kuokkanen tutkii ostrakismos-järjestelmän alkuperän ja käytön moraalisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia – ennen kaikkea ostrakismoksen ja hybris-idean välistä mahdollista yhteyttä.

Jäsenmaksut päätettiin pitää ennallaan (25 €/henkilöjäsenyys, 10 €/opiskelijajäsenyys ja 30 €/perhejäsenyys). Hyväksyttiin tulo- ja menoarvio vuodelle 2013.

Vuosikokous valitsi yhdistyksen johtokunnan puheenjohtajaksi seuraavalle toimintakaudel-

le OTK Eero Heimolinnan. Erovuorossa olivat johtokunnan jäsenet **Ulla Di Mariano**, Cecilia af Forselles, **Jaakko Frösén** ja **Timo Sironen**. Frösén ja Di Mariano olivat ilmoittaneet, etteivät ole käytettävissä. Uusiksi johtokunnan jäseniksi valittiin FM Kalle Knaapi ja valtuutettiin johtokunta täydentämään kokoonpanoaan myöhemmin. Toiminnantarkastajaksi valittiin **Kalle Korhonen** ja hänen varahenkilökseen **Theodora Oker-Blom**.

YHTEYDENPITO JÄSENIIN

Yhdistys on pitänyt yhteyttä jäseniinsä jäsenlehtensä *Helikonin*, jäsenkirjeiden, jäsenmatkojen ja esitelmätilaisuuksien välityksellä. Jäsenkirjeitä lähetettiin vuonna 2013 kaksi kappaletta. Yhdistyksen järjestämistä esitelmätilaisuuksista on lisäksi tiedotettu erikseen mm. yhdistyksen Facebook-sivun, sähköpostilistojen ja lehtien tapahtumapalstojen kautta.

HELIKON

Jäsenlehti *Helikon* ilmestyi vuonna 2013 kaksi kertaa. Päätoimittajana toimi FM Vesa Vahtikari. Lehden toimituskuntaan kuuluivat **Anneli Brown**, Ralf Friberg, **Mika Hakkarainen**, **Maija Holappa**, **Martti Leiwo** ja **Pekka Matilainen**.

ESITELMÄ- JA MUUT TILAISUUDET

Yhdistys järjesti kertomusvuonna seuraavat esitelmätilaisuudet:

27.3.2013 vuosikokouksen jälkeen dos. **Risto-Pekka Pennanen** esitelmöi otsikolla *Musiikin myytit tämän päivän Kreikassa*. Lisäksi Eero Heimolinna soitti buzukia.

8.5.2013 teatterikäynti Kansallisteatterissa esitettävään **Sarah Ruhl**in Eurydike-näytelmään. Ennen esitystä FM Vesa Vahtikari alusti Orfeus-myytistä.

Keskiviikkona 25.9.2013 dos. Leena Pietilä-Castrén esitelmöi uuden kirjansa aihepiiristä otsikolla *Ateenan kaupunkikuvan kehitys*.

10.12.2013 pidettiin prof. Jaakko Frösénin esitelmätilaisuus *Petran hiiltyneistä papyruksista Aaroninvuoren kaivauksiin*.

MATKAT JA MUUT TILAISUUDET

Yhdistys järjesti matkan Thessalonikiin 10.-13.10.2013. Matkan ohjelma sisälsi kunniakonsuli **Marko Suomalaisen** tapaamisen, retken Verginaan, tutustumisen sekä Thessalonikin Arkeologiseen että Bysanttilaiseen museoon ja käynnin Ktima Gerovassiliou -viinitilalla. Matkanjohtajana toimi dos. Martti Leiwo ja matkanjärjestäjänä EL-VE Tours.

STIPENDI

Yhdistys myönsi vuoden 2013 stipendin 4000 euroa FM **Suvi Kuokkaselle** väitöskirjatyöhön Kreikassa.

YHTEYDET MUIHIN JÄRJESTÖIHIN

Yhteistyö Villa Lanten ystävät ry:n ja Lähi-idän instituutin ystävät ry:n kanssa liittyi yhteisten tapahtumien suunnitteluun.

17.4.2013 *Mare Nostrum* -yhteistilaisuudessa esitelmöi yhdistyksen edustajana FM **Sanna Joska** otsikolla Antoninusten keisariperheen lasten ja nuorten kunnioittaminen Rooman valtakunnan itäisillä alueilla. Järjestämisvuorossa oli Suomen Lähi-idän instituutin ystävät ry.

Helsingissä 27.3.2014

Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n puolesta

Eero Heimolinna Päivi Lammi
puheenjohtaja sihteeri

Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry ottaa mielellään vastaan toimintansa tukemiseksi myös lahjoituksia ja testamentteja. Myös pienemmät summat soveltuvat yhdistyksen tarpeisiin. Niiden avulla voidaan esimerkiksi tukea tutkimustyötä Kreikassa stipendien muodossa.

Lisätietoja yhdistyksen puheenjohtajalta
(eero.heimolinna@gmail.com)

Toimintasuunnitelma vuodelle 2014

YHDISTYKSEN TOIMINNAN TAVOITTEET

Yhdistys pyrkii alkaneena toimintavuotena levittämään kiinnostusta kreikkalaisen antiikin ja Bysantin sekä nyky-Kreikan kulttuuriin ja historiaan. Toimintaansa yhdistys kohdistaa myös jäsenkuntansa ulkopuolelle. Yhdistys tukee ja tekee tunnetuksi Suomen Ateenan-instituuttia ja sen piirissä suoritettavaa tutkimustyötä.

HELIKON

Yhdistyksen jäsenlehti *Helikon* ilmestyy kahdesti vuodessa. Päätoimittajana toimii FT **Vesa Vahtikari** apunaan toimituskunta (**Ralf Friberg**, **Kalle Knaapi**, **Mika Hakkarainen**, **Maija Holappa**, **Martti Leiwo** ja **Pekka Matilainen**).

MATKAT

Yhdistys pyrkii syksyllä 2014 järjestämään matkan Istanbuliin.

YLEISÖTILAISUUDET

Yhdistys pyrkii järjestämään sekä Helsingissä että muualla Suomessa yhdistyksen painopisteisiin sopivia esitelmätilaisuuksia, teatteri-iltoja, näyttelyvierailuja ja muita tapahtumia niin kevään kuin syksyinkin aikana.

Varmistuneet tapahtumat

26.2.2014 FM (väit.) Vesa Vahtikari esitelmöi väitöskirjansa aihepiiristä otsikolla *Tragediaesitykset Ateenan ulkopuolella 400- ja 300-luvuilla eKr.*

27.3.2014 vuosikokouksen jälkeen dos. Martti Leiwo kertoo vuosistaan Suomen Ateenan-instituutin johtajana.

STIPENDI

Vuonna 2014 myönnetään 8000 euroa yhtenä apurahana tutkijalle Kreikassa tehtävää tutkimustyötä varten.

YHTEYDET MUIHIN JÄRJESTÖIHIN

Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry. toimii yhteistyössä Villa Lanten ystävät ry:n ja Lähi-idän instituutin ystävät ry:n kanssa mahdollisuuksien mukaan. Yhteistyötä pyritään kehittämään mahdollisuuksien mukaan.

9.4.2014 *Mare Nostrum*-tilaisuudessa on teemana Välimeren alueen sananvapaus ja esitelmöimässä päätoimittaja **Janne Virkkunen**, ulkomaantoimittaja **Tom Kankkonen** ja OTM, FM, VT **Heikki Kempainen**. Järjestämisvuorossa on Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry.

JÄSENTIEDOTUS

Helikonissa julkaistaan muun aineiston ohella myös yhdistyksen toimintaa koskevia tiedotuksia. Lehdessä julkaistaan yhteenvetoja yhdistyksen järjestämistä esitelmistä ja jäsenten kirjoituksia. Jäsenlehden lisäksi jäsenille lähetetään jäsenkirjeitä, jotka sisältävät ajankohtaista tietoa toiminnasta. Jäsenkirjeet lähetetään halukkaille sähköpostitse. Yhdistyksen järjestämistä esitelmätilaisuuksista tiedotetaan lisäksi mm. sähköpostilistojen ja lehtien tapahtumapalstojen kautta. Yhdistyksen kotisivuina toimivat Facebook-sivut osoitteessa: www.facebook.com/ateenanystavat

TALOUS

Yhdistys rahoittaa toimintansa edelleen pääosin jäsenmaksuilla. Alkaneen toimintavuoden tulot ja menot ilmenevät erillisestä tulo- ja menoarviosta.

**SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN
YSTÄVÄT RY:N TAPAHTUMIA**

26.2. FM (väit.) **Vesa Vahtikari** esitelmöi väitöskirjansa aihepiiristä otsikolla *Tragediaesitykset Ateenan ulkopuolella 400- ja 300-luvuilla eKr.* Paikkana oli Helsingin yliopiston päärakennus aud. XVI (vanha puoli 4. krs, Unioninkatu 34).

27.3. pidettiin yhdistyksen sääntömääräinen vuosikokous. Paikkana Helsingin yliopiston Porthanian opettajien kahviossa (Yliopistonkatu 3, 2. krs). Kokouksessa esitettiin yhdistyksen vuosikertomus, tilit ja toiminnantarkastajan lausunto sekä päätettiin tili- ja vastuuvapauden myöntämisestä johtokunnalle ja muille tilivelvollisille. Lisäksi vahvistettiin yhdistyksen toimintasuunnitelma vuodelle 2014, yhdistyksen jäsenmaksut (henkilöjäsen 25 €, opiskelijajäsen 10 €, perhejäsen 30 €) sekä tulo- ja menoarvio seuraavaksi kalenterivuodeksi.

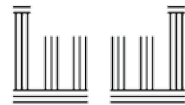
Erovooroiset johtokunnan jäsenet v. 2014: taiteilija **Marina Borgström**, FT **Vesa-Pekka Herva** ja prof. **Pirkko Liljus**, joista Borgström oli vielä käytettävissä jatkokaudelle. Uusina jäseninä johtokuntaan valittiin FM **Laura Aho**, TM **Kaarina Lyhykäinen**, ja FM **Maarit Nieminen**.

Vuosikokouksessa jaettiin vuoden 2014 stipendi täysimääräisenä FM **Tommi Turmolle** väitöskirjatyöhön Kreikassa. Turmo käsittelee väitöskirjassaan *The destruction of Greek Epirus in 167 BCE. Testing the historical narrative with a systematic investigation into the archaeological data from the Kokytos Valley* kriittisesti nykytutkimuksessa vakiintunutta kuvaa Etelä-Epeiroksen tuhosta vuonna 167 eaa.

Kokouksen jälkeen noin klo 18 dos. **Martti Leiwo** kertoi vuosistaan Ateenan-instituutin johtajana.

9.4. järjestettiin tieteiden talolla, salissa 104 (Kirkkokatu 6) Suomen Välimeren alueen tiedeinstituuttien ystävien yhteinen jäsenilta *Mare nostrum*. Illan teemana oli sananvapaus ja esitelmöitsijöinä toimivat päätoimitaja **Janne Virkkunen**, ulkomaantoimittaja **Tom Kankkonen** ja OTM, FM, VT **Heikki Kempinen**. Järjestämisvuorossa oli Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry.

**SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN
TAPAHTUMIA**

16.1. järjestettiin instituutissa kirjan *Ottoman Intimacies, Balkan Musical Realities* (toim. Risto Pekka Pennanen, Panagiotis C. Poulos ja Aspasia Theodosiou) julkistamistilaisuus. Paneelikeskusteluun osallistuivat **Kostis Kornetis**, **Sia Anagnostopoulou** ja **Pavlos Kavouras**, ja sen jälkeisessä konsertissa **Eugenios** ja **Sergios Voulgaris** soittivat **Dimitrie Cantemirin** 1700-luvun osmannisävellyksiä.

23.1. järjestettiin Helsingissä kirjan *Ottoman Intimacies, Balkan Musical Realities* julkistamistilaisuus. Paneelikeskusteluun osallistuivat prof. **Vesa Kurkela** (Sibelius-Akatemia), dos. **Risto Pekka Pennanen** (Tampereen yliopisto) ja FM **Dragana Cvetanović** (Helsingin yliopisto). Keskustelun puheenjohtajana toimii prof. **Jouko Lindstedt** (Helsingin yliopisto).

1.2. instituutin Cimo-harjoittelija, FK **Jenna Kärkkäinen** Helsingin yliopistosta aloitti viiden kuukauden mittaisen harjoittelunsa.

6.2. instituutin assistentti, FM **Saara Kauppinen** piti instituutissa esitelmän *Stones and voices: dialogue form in Greek verse inscriptions*.

21.2. esitettiin instituutissa englanniksi tekstitetynä elokuva *Rölly ja kultainen avain* (*Rölly and the Golden Key*). Ohjaaja **Taavi Vartiainen** oli paikalla esittelemässä elokuvansa.

24.2. instituutin johtaja, dos. **Jari Pakkanen**, piti Turun yliopistolla esitelmän otsikolla *Kreikan arkkitehtuurin tutkimus ja Suomen Ateenan-instituutti*.

25.2. Jari Pakkanen puhui Helsingissä Euroopan Kulttuuriyhdistyksen ja Kreikan Suomen suurlähetystön järjestämässä Kreikan EU-puheenjohtajuutta käsittelevässä tilaisuudessa otsikolla *Finland and Greece at the antipodes of Europe: How to bridge the gap?*

27.2. järjestettiin konsertti yhteistyössä B & M Theocharakis Foundation for the Fine Arts and Music -säätiön kanssa. **Liina Leijala** (sello) ja **Pauli Jämsä** (piano) esittivät mm. **Jean Sibeliuksen** ja **Níkos Skalkóttasin** sävellyksiä.

7–8.3. Tiedeinstituuttifoorumin kevätkokous järjestettiin Ateenassa ja sen uudeksi puheenjohtajaksi valittiin Jari Pakkanen.

20.3. dos. **Heikki S. Vuorinen** Helsingin yliopistosta piti instituutissa esitelmän *Waterborne health risks and sanitation during antiquity*.

28.3. instituutin uudeksi tutkijaopettajaksi kaudelle 1.1.2015–31.12.2017 valittiin FT **Vesa Vahtikari**.

8.4. ja 10.4. Saara Kauppinen piti Helsingin ja Turun yliopistoissa esitelmän otsikolla *Keskusteluja kivissä. Dialogimuoto kreikankielisissä piirtokirjoitusepigrammeissa*.

28.4. järjestettiin British School at Athensin tiloissa kirjan David Blackman, Boris Rankov, Kalliopi Baika, Henrik Gerding, Jari Pakkanen and Judith McKenzie, *Shipheds of the Ancient Mediterranean* julkistamistilaisuus. Tapahtuma järjestettiin yhteistyössä Suomen Ateenan-instituutin kanssa.

28.4. Koneen säätiön hallitus piti vuosikokouksensa Kariatidon 18:ssa ja 29.4. oli instituutin johtajan residenssin aivan loppusuoralla olevan peruskorjauksen juhlistamistilaisuus.

22.5. pidettiin instituutin 29. vuosijuhla. Juhlapuhujana oli Prof. **Manólis Korrés** (National Technical University of Athens). Hänen esitelmänsä aihe oli *The Olympieion at Athens*.

23–24.5. järjestettiin instituutissa kansainvälinen työpaja *Greek Building Programmes*, jonka esitelmät julkaistaan instituutin julkaisusarjassa.

**Suomen Ateenan-instituutti
Finlands Athen-institut**

1984–2014

**SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN
30-VUOTISJUHLAVUODEN OHJELMAA
SYKSYLLÄ 2014: ENNAKKOTIETOJA**

1.10. klo 16–18, Helsingin yliopiston pieni juhlasali (Fabianinkatu 33, 4. krs): "Idän ja lännen rajamailla". Juhlavuoden esitelmätilaisuus (puhujina **Paavo Castrén**, **Sixten Korkman**, **Ilkka Niiniluoto**). Tarjoilu.

Lokakuun alkupuolella järjestetään paneelikeskustelu otsikolla "Suomalaiset dekkarit Kreikassa". Keskustelussa ovat mukana **María Martzoúkou** ja **Pekka Matilainen**, kolmas keskustelija on vielä varmistamatta.

23.-26.10., Messukeskus, Helsinki: Kirjamesut tiedeinstituuttifoorumin kanssa yhteisellä osastolla.

9.11. on Ateenan maraton, johon instituutti on koonnut oman pienen joukkueen. Jos innokkaita juoksijoita on, voi vielä ottaa yhteyttä instituutin asiamieheen **Manna Satamaan** (satama@fin-nstitute.gr). Matkavaihtoehtoina on 5 km, 10 km tai täysmaraton, joka juostaan Maratonista Ateenan vanhalla stadionille.

27.11., klo 17–20, Tieteiden talo, sali 104 (Kirkkokatu 6, Helsinki): "Uusklassinen arkkitehtuuri Helsingissä, Ateenassa, Karjalassa". Esitelmätilaisuus (puhujina **Leena Pietilä-Castrén**, **Ilkka Kuivalainen**, **Ville Lukkarinen**, pj. **Heikki Hanka**). Kahvitarjoilu.

Joulukuun alussa järjestetään arkkitehtuurikävely Helsingin yliopiston keskustakampuksella. Tarkka päivämäärä ja aihe ovat vielä avoinna.

Itella Green

